

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті
Казахский национальный педагогический университет имени Абая
Abai Kazakh national pedagogical university

ХАБАРШЫ

ВЕСТНИК

BULLETIN

Серия «Международная жизнь и политика»
Хабаршысы, «Халықаралық өмір және саясат» сериясы
Series of «International Affairs and Politics»
№2 (73), 2023

Алматы, 2024

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті
Казахский национальный педагогический университет имени Абая
Abai Kazakh national pedagogical university

ХАБАРШЫ ВЕСТНИК BULLETIN

Серия «Международная жизнь и политика»
Хабаршысы, «Халықаралық өмір және саясат» сериясы
Series of «International Affairs and Politics»
№2 (73), 2023

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті

ХАБАРШЫ

«Халықаралық өмір және саясат»
сериясы №2(73), 2023 ж.

Шығару жиілігі – жылына 4 нөмір.
2002 ж. Бастап шығады.

Бас редактор:
з.ғ.д., профессор А.А. Сабитова

Бас ред. Орынбасары:
з.ғ.к., профессор О.Б. Хусаинов

Редакция алқасы
т.ғ.к., доцент Н.Ш. Жамансарин,
з.ғ.д., профессор, ҚР ҰҒА Академигі
С.Н. Сабикенов,
ф.ғ.д., доцент Ш.А. Сабитова,
з.ғ.д., профессор, Қазақстан
Республикасы Бас прокуратурасының
жаньындағы Құқық қорғау органдары
академиясы **Е.Н. Бегалиев,**
т.ғ.д., профессор, ИНАЛКО
Университеті (Франция) **Катрин**
Пужоль,
з.ғ.д., профессор, Страсбург
университеті, Франция **Патрик Долла,**
з.ғ.д., профессор, Лотарингия
университеті, Франция **Хьюго Шгаль,**
с.ғ.к. **Жабелова Т.Е.,**
т.ғ.к., профессор **М.К. Сембинов,**
с.ғ.к., профессор **Л.Х. Матакбаева,**
с.ғ.д., доцент **А.К. Курмангали,**
с.ғ.к. **Т.Н. Чумаченко**
Жауапты хатшы:
оқытушы, магистр **А.Т. Исламова**

© Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, 2023
Қазақстан Республикасының мәдениет және ақпарат министрлігінде 2009 жылы мамырдың 8-де тіркелген №10105 – Ж

Басуға 20.06.2024 қол қойылды.
Пішімі 60x84 1/8. Көлемі 4,5 е.б.т.
Тапсырыс 304.

050010, Алматы қаласы,
Достық даңылы, 13.
Абай атындағы ҚазҰПУ

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің «Ұлағат» баспасы

**МАЗМҰНЫ
СОДЕРЖАНИЕ
CONTENT**

Қанапиянова Ж.Б. ТАПИ газ құбырын бірлесіп жүзеге асыру жоспары.....	5
Қанапиянова Ж.Б. План совместной реализации газопровода ТАПИ	
Kanapiyanova Zh. B. Plan for joint implementation of the TAPI of the gas pipeline	
Абдул С.Н. Қазіргі Қазақстандағы көші-кон саясатының проблемалары мен шешу жолдары.....	8
Абдул С.Н. Проблемы и пути решения миграционной политики в современном Казахстане	
Abdul S.N. Problems and solutions of migration policy in modern Kazakhstan	
Исаева А.Б., Курмангали А.К. Проблема кибертерроризма в современном мире и возможные меры по его предотвращению.....	15
Исаева А.Б., Курмангали А.К. Қазіргі әлемдегі кибертерроризм мәселесі және оның алдын алудың мүмкін шаралары.	
Issayeva A.B., Kurmangali A.K. The problem of cyberterrorism in the modern world and possible measures of prevention	
Сембинов М.К., Исламова А.Т. К вопросу языковой политики в Казахстане на современном этапе.....	20
Сембинов М.К., Исламова А.Т. Қазіргі кезеңде қазақстандағы тіл саясаты мәселесіне	
Sembinov M.K., Islamova A.T. On the issue of language policy in Kazakhstan at the present stage	
Нұрғалым К.С., Хусаинов О.Б. Жедел-іздістіру әрекеттерінде ғаламдық қашықтан басқаруды (чиптеу) пайдаланудың ерекшеліктері.....	24
Нұрғалым К.С., Хусаинов О.Б. Некоторые аспекты использования глобального дистанционного контроля (чипирования), в оперативно-розыскной деятельности	
Nurgalym K.S., Khusainov O.B. Some aspects of the use of global remote control (chipping) in operational investigative activities	

Казахский национальный
педагогический университет
имени Абая

ВЕСТНИК

Серия
«Международная жизнь и политика»
№2 (73), 2023 г.

Периодичность – 4 номера в год.
Выходит с 2002 года.

Главный редактор:
д.ю.н., профессор Сабитова А.А.
Зам. Гл. редактора:
к.ю.н., профессор Хусайнов О.Б.

Члены редколлегии:
к.и.н., доцент Жамансарин Н.Ш.,
д.ю.н., профессор, академик НАН РК
Сабикенов С.Н.,
д.ф.н., доцент Сабитова Ш.А.,
д.ю.н., профессор, Академия
правоохранительных органов при
Генеральной прокуратуре Республики
Казахстан Бегалиев Е.Н.,
д.и.н., профессор, унив.
ИНАЛКО(Франция) Катрин Пужоль,
д.ю.н., профессор, унив.
Страсбург(Франция) Патрик Долла,
д.ю.н., профессор, унив.Лотарингия
(Франция) Хьюго Шталь,
к.полит.н. Жабелова Т.Е.,
к.и.н., профессор Сембинов М.К.,
к.полит.н., профессор Матакбаева Л.Х.,
д.полит.н., доцент Курмангали А.К.,
к.полит.н. Чумаченко Т.Н.

Ответственный секретарь:
Преподаватель, магистр Исламова А.Т.

© **Казахский национальный
педагогический университет
им. Абая, 2023**

Зарегистрировано в Министерстве
культуры и информации
Республики Казахстан
8 мая 2009 г. №10105-Ж

Подписано в печать 20.06.2024.
Формат 60x84 ¹/₈. Объем 4,5 уч-изд.л.
Заказ 304.

050010, г. Алматы, пр. Достык,
пр. Достык, 13. КазНПУ им. Абая
Издательство «Ұлағат»

Казахского национального
педагогического университета имени
Абая

Менилбаев Г.А. Историческое сведения древней
историй казахского народа..... 28

Менилбаев Г.А. Қазақ халқының ежелгі
тарихының тарихи мәліметтері

Menilbaev G.A. Historical information on the ancient
history of the Kazakh people

Авторлар туралы мәлімет..... 33

Сведения об авторах.

About authors

Abai Kazakh national pedagogical university

BULLETIN

«Bulletin Abai Kazakh national pedagogical university»
(series of «International Affairs and Politics»)
№2 (73), 2023

Periodical – 4 no. per year
Published since 2002

doctor of legal Sciences, Professor
Sabitova A.
candidate of legal Sciences, professor
Khusainov O.

Members of the editorial board:

candidate of Historical sciences, associate professor **Zhamansarin N.,**
Doctor of Law, Professor, Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan **Sabikenov S.,**
doctor of philological Sciences, associate professor **Sabitova Sh.,**
Doctor of Law, Professor, Academy of Law Enforcement Agencies under the General Prosecutor's Office of the Republic of Kazakhstan **Begaliev E.,** *Doctor of History, Professor, Univ. INALCO (France)* **Catherine Pujol,**
Doctor of Law, Professor, Univ. Strasbourg (France) **Patrick Dolla,**
Doctor of Law, Professor, University of Lorraine (France) **Hugo Stahl,**
candidate of politic.sciences **Zhabelova T.,**
candidate of Historical Sciences, Professor **Sembinov M.,**
candidate of Political Sciences, Professor **Matakbayeva L.,**
Doctor of Political Sciences, Associate Professor **Kurmangali A.,**
candidate of polit.sciences **Chumachenko T.**

Executive Secretary: Islamova A., *educator, MA*

© Abai Kazakh National Pedagogical University 2023

Registered in the Ministry of Culture and Information of the Republic of Kazakhstan
May 8, 2009 №10105-Zh

Signed in print 20.06.2024. Format 60x84 ¹/₈
Volume 4,5 teaching and publishing lists
Order 304.

050010, Almaty, Dostyk avenue 13,
Abai Kazakh national pedagogical

Publishing house “Ulagat” of Abai Kazakh national pedagogical university

Білім және ғылым саласындағы комитетінің шешімі негізінде (Қосымша 1 Білім және ғылым министрлігінің 2012 жылдың 10 шілдесінің №1082 бұйрығына сәйкес) Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің Хабаршысының «Халықаралық өмір және саясат» сериясы саяси ғылымдар бойынша диссертациялардың негізгі ғылыми нәтижелерін жариялау үшін басылымдар тізіміне ұсынылған.

На основании решения Комитета по контролю в сфере образования и науки (Приложение 1 к Приказу МОН РК от 10 июля 2012 года за №1082) Вестник КазНПУ им. Абая, серия «Международная жизнь и политика» внесен в перечень изданий для публикаций основных научных результатов диссертаций по политическим наукам.

In accordance of the decision of the Committee on the control in the field of Education and Science (Annex 1 to the Order of MES RK from 10 July 2012 Order No. 1082) Bulletin KazNPU named after Abai, a series of "International Affairs and Politics" is included into the list editions for publication main scientific results of dissertations on Political Sciences

МРНТИ 10.53.22

Ж.Б. Қанатиянова¹

*¹Еуразия ғылыми-зерттеу институты
Алматы, Қазақстан*

ТАПИ ГАЗ ҚҰБЫРЫН БІРЛЕСІП ЖҮЗЕГЕ АСЫРУ ЖОСПАРЫ

Аңдатпа

ТАПИ табиғи газ құбыры жобасы көптеген жылдар бойы басталған, бірақ әртүрлі себептермен үнемі кейінге қалдырылған немесе тоқтатылған маңызды жобалардың бірі болып табылады және іс жүзінде бұл жобаның аймақтағы елдердің қарым-қатынасын нығайтатыны және аймақтың дамуына ықпал ететіні айдан анық. Барлық техникалық, саяси және халықаралық мәселелер шешілгеннен кейін қайта жанданған бұл жоба бірлесіп жүзеге асыру жоспарымен тағы да күн тәртібіне шығып отыр. Мақаланың мақсаты – қарастырылып отырған жоспардың мазмұнын түсіну, жоспарды талдау және жоспардың орындалуына байланысты тұжырымдамалар жасау. Зерттеу нәтижесі бойынша жоспар аясында барлық кемшіліктер ескеріліп, жобаның берік іргетасы салынуы арқылы жоба ретінде емес, іс жүзінде жүзеге асырылатыны анықталды.

Түйін сөздер: ТАПИ, табиғи газ, табиғи газ құбыры, Түркіменстан, бірлесіп жүзеге асыру жоспары.

Қанатиянова Ж.Б.¹

*¹Евразийский научно-исследовательский институт
Алматы, Казахстан*

ПЛАН СОВМЕСТНОЙ РЕАЛИЗАЦИИ ГАЗОПРОВОДА ТАПИ

Аннотация

Проект газопровода ТАПИ является одним из важнейших проектов, который был начат в течение многих лет, но постоянно откладывался или отменялся по разным причинам, и на самом деле очевидно, что этот проект укрепит отношения между странами в регионе и будет способствовать развитию региона. Этот проект, возрожденный после того, как были решены все технические, политические и международные вопросы, снова стоит на повестке дня с планом совместной реализации. Цель статьи – понять содержание рассматриваемого плана, проанализировать план и создать концепции, связанные с реализацией плана. По результатам исследования определено, что проект будет реализован не как проект, а на практике, учтя все недостатки в рамках плана и закладывая прочный фундамент.

Ключевые слова: ТАПИ, природный газ, газопровод, Туркменистан, план совместной реализации.

Zh.B. Kanapiyanova¹

*¹Eurasian Research Institute
Almaty, Kazakhstan*

PLAN FOR JOINT IMPLEMENTATION OF THE TAPI OF THE GAS PIPELINE

Abstract

TAPI natural gas pipeline project is one of the important projects that has been initiated for many years but has been constantly postponed or stopped for different reasons, and in fact, it strengthens the relations of the countries in the region and contributes to the development of the region. This project,

which was revived after all technical, political and international problems were solved, has come to the agenda again with a joint implementation plan. The purpose of the study is to understand the content of the plan, analyze the plan, and make findings about whether the plan can be implemented or not. According to the results of the study, it has been determined that all deficiencies have been eliminated within the framework of the plan, and it has been determined that the project will be implemented in practice, not as a project, by being built on solid foundations.

Keywords: TAPI, natural gas, gas pipeline, Turkmenistan, joint implementation plan.

2023 жылғы 8 маусымда Пәкістан мен Түркіменстан Түркіменстан-Ауғанстан-Пәкістан-Үндістан (ТАПИ) трансұлттық газ құбырының құрылысы жобасын іске асырудың бірлескен жоспарына қол қойды. Бұл шешім жобаның техникалық-экономикалық негіздемесін аяқтауды тездетуге және оны құрылыс кезеңіне көшіруге бағытталған. Құжатқа қол қою рәсімі Исламабадта Пәкістан Премьер-Министрі Шахбаз Шариф, Пәкістанның Мұнай өнеркәсібі бойынша Энергетика министрінің орынбасары Мусадик Масуд Малик және Түркіменстан Мемлекеттік министрі, «Түркіменгаз» мемлекеттік концернінің төрағасы Мақсат Бабаевтың қатысуымен өтті. Қажетті мақұлдауларды алғаннан кейін жобаның мүдделі тараптары ТАПИ газ құбыры жобасының уақтылы аяқталуын қамтамасыз ету үшін жобаның негізгі келісімдерін аяқтауға, жерді сатып алу үдерістерін жүргізуге және жобаны іске асыру стратегияларын әзірлеуге назарын аударады [1].

Алдын ала болжам бойынша, газ құбырының жалпы құны 8-10 млрд долларды құрайды [2]. Жоспар жобаның мақсаттарын растай отырып, Ғалқыныш газ кен орны мен Түркіменстанның іргесіндегі аудандардағы табиғи газды Оңтүстік Азиядағы Ауғанстан, Пәкістан және Үндістан сияқты энергия тапшылығы бар елдерге тасымалдайды. Жоба өңірлік энергетикалық қауіпсіздікті жақсартуға, экономикалық өсуді ынталандыруға және аймақтық ынтымақтастықты дамытуға бағытталған. Жоспарға сәйкес Түркіменстан, Ауғанстан, Пәкістан және Үндістан өкілдері кіретін Аға үйлестіру комитеті құрылады. Комитет жобалық іс-шараларды қадағалап, жеделдетіп, туындауы мүмкін мәселелерді шешеді.

Жоспарда қатысушы елдер мен тиісті ұйымдардың жауапкершілігі мен міндеттері нақты көрсетілген. Негізгі міндеттерге жоба келісімдерін аяқтау, жерді сатып алу үдерістерін жүргізу, ТАПИ қауіпсіздік тұжырымдамасын әзірлеу және жобаны іске асыру стратегияларын қалыптастыру кіреді. Жоспар болашақта міндетті келісімдер үшін негіз болып табылуымен қатар оның заңды күшін қамтамасыз ету үшін Пәкістанның Құқық және Әділет министрлігі бекіткен. Жоспар тиімді байланыс пен үйлестіруді жеңілдету үшін әрбір қатысушы елден үйлестіруші тағайындауды көздейді. Пәкістан жағдайында премьер-министрдің арнайы көмекшісі Джеханзеб Хан үйлестіруші ретінде ұсынылды. Үйлестірушілер өз елдерінен жобаны жүзеге асыруға жетекшілік етуде маңызды рөл атқарады. Жоспар белгіленген мерзімдерді орындаудың және жобаның маңызды кезеңдеріне қол жеткізудің маңыздылығына баса назар аударады. Бұған қол жеткізу үшін жобаның орындалу барысын тиімді бақылауға мүмкіндік беретін әр түрлі жобалық іс-шаралар үшін уақыт шеңберлері белгіленеді. Жоспар қатысушы үкіметтердің жобаны қолдауға және жеңілдетуге міндеттемесін атап көрсетеді. Құжат ТАПИ газ құбыры жобасын сәтті жүзеге асырудың жол картасы болып табылады. Ол негізгі іс-шараларды үйлестіру, ынтымақтастық және уақтылы аяқтау үшін жан-жақты негізді қамтамасыз етеді [3]. Сондай-ақ Түркіменстаннан электр энергиясын сатып алу мүмкіндігі мен механизмін зерделеу үшін министрлер деңгейінде талқылаулар өтетіні және Әзірбайжан мен Түркіменстаннан своп газын жеткізу нұсқалары да қарастырылатыны хабарланды [4].

Бабаевпен кездесуде Пәкістан премьер-министрі Шахбаз Шариф газ құбыры бүкіл аймақпен қоса Пәкістанның энергетикалық қауіпсіздігін, экономикалық өсімі мен өркендеуін қамтамасыз ететінін атап өтті. Ол сонымен қатар ТАПИ жобасы Пәкістан мен Түркіменстанның энергетика саласындағы стратегиялық ынтымақтастығының дәлелі екенін атап өтіп, екі елдің экономика мен саудадағы өзара тиімді серіктестікті одан әрі дамытуға ынталы екенін мәлімдеді. Екінші жағынан, Шариф Ашхабадқа Пәкістан шекарасынан Араб теңізінің жағалауындағы Гвадар

портына дейін түркімен газын Еуропа мен әлемдік нарықтарға жеткізуге мүмкіндік беретін ТАПИ учаскесін салу мүмкіндігін зерттеуді ұсынды [2].

Жобаны Азия даму банкі үйлестіреді. Жобалық қуаттылығы жылына 33 миллиард текше метр болатын ТАПИ газ құбыры (Пәкістан мен Үндістан үшін әрқайсысы жылына 14 миллиард м³, Ауғанстан үшін тағы 5 миллиард м³) Түркіменстанның оңтүстігіндегі Галкыныш газ кен орнынан Ауғанстанның Герат пен Кандагар қалалары, Пәкістанның Кветта мен Мултан қалалары арқылы Үндістанның батысындағы Фазилка қаласына дейін жетеді. ТАПИ-ның жалпы ұзындығы 1,814 шақырымды құрайды, оның 214 шақырымы Түркіменстан аумағы арқылы, 774 шақырымы Ауғанстан арқылы және 826 шақырымы Пәкістан аумағы арқылы Үндістан шекарасына дейін барып жалғасады. Газ құбыры туралы келісімнің негізіне 2010 жылы қол қойылды және құбырдың құрылысы 2015 жылы басталды, бірақ техникалық және қаржылық себептерге, сондай-ақ Үндістан мен Пәкістан арасындағы келіспеушіліктерге және 2021 жылғы Ауғанстандағы тұрақсыз жағдайға байланысты тоқтатылды [5].

Жобаны TAPI Pipeline Co. Ltd консорциумы жүзеге асыруда, оның негізгі қатысушысы «Түркіменгаз» (акцияларының 85%) болып табылады. Ауған газ корпорациясы, Пәкістанның Inter State Gas Systems (Private) Ltd және Үндістандық GAIL консорциумының әрқайсысы 5%-ды иемденген [4].

Сонау 2008 жылы мамандар Ауғанстандағы тұрақсыздыққа байланысты ТАПИ жобасын жүзеге асыру мүмкін емес деген тұжырымдама жасаған. 2015 жылдың желтоқсанында ТАПИ-нің түркімен бөлігінің құрылысы басталып, қазір аяқталуға жақын. 2018 жылдың 23 ақпанында газ құбырының Ауғанстандық бөлігін төсеу өтті. 2020 жылдың қыркүйегінде Түркіменстан мен Ауғанстан ТАПИ бағыты үшін жер телімдерін таңдау туралы меморандумға қол қойды. Ауғанстанда құбыр төсеу 2021 жылы басталады деп жоспарланған болатын. 2018 жылдың мамыр айында ТАПИ жобасының ауған бөлігінің құрылыс алаңына содырлар шабуыл жасады. 2021 жылы Ауғанстанда Талибан режимі билікке келгеннен кейін олар ТАПИ арқылы құрылыс және газ жеткізу сатысында бірнеше рет қауіпсіздік кепілдігін берді. Құрылысты қайта бастау туралы келіссөздер кезең-кезеңімен басталды, бірақ іс жүзінде жоба қайта жалғаспады. 2022 жылдың 27 қыркүйегінде Ауғанстан премьер-министрінің 2-ші орынбасары Абдул Ғани Барадар Ауғанстанның ТАПИ газ құбыры жобасын бастауға дайын екенін және қазіргі жағдайлар қолайлы мүмкіндіктер туғызғанын және билік бұл бағытта ынтымақтастықтың кез келген нысанын ұстанатынын мәлімдеді [6].

2023 жылдың қазан айында Пәкістан билігі де жобаның уақытылы аяқталуын қолдады. Сонымен қатар, ресейлік құбыр өнімдерін өндірушілер ТАПИ халықаралық құбырының ауған бөлігінің құрылысына қосылуға дайын екендіктерін білдірді. 2017 жылдың желтоқсанында Түркіменстан президенті Гурбангулы Бердімұхамедов Ресей президенті Владимир Путинге телефон шалып, Ресейді жобаға қатысуға шақырған. Сарапшылар Ресей Федерациясының қатысуы ТАПИ жобасының мүмкіндіктерін арттырады деп есептейді. Сонымен қатар, Иран Ресей мен Түркіменстанға Пәкістанға газ жеткізудің балама нұсқасын ұсынды, бұл болашақта Үндістанның газ нарығына жол ашатын болады [6].

2010 жылы басталған ТАПИ жобасы техникалық, қауіпсіздік, қаржылық және елдер арасындағы қақтығыстарға байланысты жүзеге аса алмады. 13 жылдан кейін Ауғанстанда тәліптер билікке келіп, құбырдың өз аумағы арқылы қауіпсіз өтуіне кепілдік беріп, оны жүзеге асыруға ниет білдіргеннен кейін тараптар қайтадан бас қосып, құбыр жобасын жандандырды. Бұл жолы қарастырылып отырған жоба іске асырудың ортақ жоспарын ұсыну және жетіспейтін мәселелерге назар аудару арқылы неғұрлым берік негізге негізделген. Осы себепті ТАПИ жобасы жоба ретінде емес, іс жүзінде жүзеге асады деп айтуға болады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Onyango, Daniel (2023). *Pakistan and Turkmenistan sign a joint implementation plan for the TAPI gas pipeline project.* <https://www.pipeline-journal.net/news/pakistan-and-turkmenistan-sign-joint-implementation-plan-tapi-gas-pipeline-project>. Қаралған күні 11.02.2024.

2. Пакистан и Туркменистан подписали план реализации строительства газопровода ТАПИ. <https://tass.ru/ekonomika/17970585>. Қаралған күні 11.02.2024.

3. Pakistan and Turkmenistan signed a joint plan for the accelerated implementation of TAPI. <https://caspianbarrel.org/en/2023/06/pakistan-and-turkmenistan-signed-a-joint-plan-for-the-accelerated-implementation-of-tapi/>. Қаралған күні 11.02.2024.

4. Власти Афганистана решили купить землю под проект газопровода ТАПИ. <https://www.interfax.ru/world/926301>. Қаралған күні 11.02.2024.

5. Yildirim, Alper (2023). The idea of transmitting Central Asian energy through Afghanistan: TAPI natural gas pipeline project. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2929661>. Қаралған күні 11.02.2024.

6. Goncharenko, Alexey (2023). Пакистан и Туркменистан подписали план реализации строительства международного газопровода ТАПИ. <https://neftegaz.ru/news/transport-and-storage/782756-pakistan-i-turkmeniya-podpisali-plan-realizatsii-stroitelstva-mgp-tapi/>. Қаралған күні 11.02.2024.

ҒТАМР 11.01.11

С.Н. Абдул¹

¹Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті,
Алматы қ., Қазақстан

ҚАЗІРГІ ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ КӨШІ-ҚОН САЯСАТЫНЫҢ ПРОБЛЕМАЛАРЫ МЕН ШЕШУ ЖОЛДАРЫ

Аңдатпа

Халықтың көші-қоны қазіргі қоғамның маңызды проблемаларының бірі болып табылады. Бұл мемлекет ішіндегі немесе одан тыс жерлердегі адамдардың механикалық қозғалысы ғана емес, сонымен қатар экономика, саясат, демография, білім беру, денсаулық сақтау, экология, қауіпсіздік, даму сияқты қоғам өмірінің көптеген негізгі аспектілеріне әсер ететін күрделі әлеуметтік процесс.

Көші-қон саясатының проблемалары геосаяси және экономикалық жағдайы мен тарихының арқасында Қазақстан үшін әрдайым маңызды болып қала береді. Көші-қон үдерістері экономикалық өсу мен мәдени құндылықтардың алмасу әлеуетімен, сондай-ақ заңсыз көші-қон, әлеуметтік интеграция және аймақтық теңсіздіктер тәуекелдерімен қатар жүреді. Бұл тұрғыда Қазақстандағы көші-қон саясатын тиімді басқару елдің стратегиялық дамуының ажырамас бөлігі екендігі анық көрінеді. Қауіпсіздік пен даму көші-қон процестерінен де ауыртпалық түсіреді, өйткені көші-қон қауіпсіздік мәселелерін тудыруы мүмкін және мигранттардың қоғамның дамуына қатысуын қамтамасыз ету үшін интеграциялық стратегияларды әзірлеуді талап етеді.

Мақалада қазіргі уақыттағы Қазақстанның көші-қон саясатының негізгі проблемалары қарастырылды және оларды шешу жолдары, соның ішінде икемді көші-қон саясатын әзірлеу, халықаралық ынтымақтастықты нығайту және мигранттарды интеграциялау бағдарламаларын дамыту ұсынылды. Көші-қон тенденцияларын талдау және оларды басқарудың оңтайлы шешімдерін табу – бұл елдің экономикалық әл-ауқатына да, әлеуметтік-мәдени әртүрлілігіне де қатысты маңызды міндет болып табылады.

Түйін сөздер: көші-қон, көші-қон саясаты, заңсыз көші-қон, көші-қон саясатының проблемалары, экономикалық қауіпсіздік.

Абдул С.Н.¹

¹Казахский национальный педагогический университет имени Абая,
Алматы г., Казахстан

ПРОБЛЕМЫ И ПУТИ РЕШЕНИЯ МИГРАЦИОННОЙ ПОЛИТИКИ В СОВРЕМЕННОМ КАЗАХСТАНЕ

Аннотация

Миграция населения – одна из важнейших проблем современного общества. Это не только механическое движение людей внутри или за пределами государства, но и сложный социальный процесс, который влияет на многие ключевые аспекты жизни общества, такие как экономика, политика, демография, образование, здравоохранение, экология, безопасность и развитие.

Проблемы миграционной политики всегда остаются актуальными для Казахстана благодаря геополитическому и экономическому состоянию и истории. Миграционные процессы сопровождаются потенциалом экономического роста и обмена культурными ценностями, а также рисками незаконной миграции, социальной интеграции и регионального неравенства. В этом контексте ясно, что эффективное управление миграционной политикой в Казахстане является неотъемлемой частью стратегического развития страны. Безопасность и развитие также обременяют миграционные процессы, поскольку миграция может создавать проблемы безопасности и требует разработки интеграционных стратегий для обеспечения участия мигрантов в развитии общества.

В статье рассмотрены основные проблемы миграционной политики Казахстана в настоящее время и предложены пути их решения, в том числе разработка гибкой миграционной политики, укрепление международного сотрудничества и развитие программ интеграции мигрантов. Анализ миграционных тенденций и поиск оптимальных решений для их управления является важной задачей как в отношении экономического благосостояния, так и социокультурного разнообразия страны.

Ключевые слова: миграция, миграционная политика, нелегальная миграция, проблемы миграционной политики, экономическая безопасность.

Abdul S.N.¹

¹Abai Kazakh National Pedagogical University,
Almaty, Kazakhstan

PROBLEMS AND SOLUTIONS OF MIGRATION POLICY IN MODERN KAZAKHSTAN

Abstract

Population migration is one of the most important problems of modern society. This is not only a mechanical movement of people inside or outside the state, but also a complex social process that affects many key aspects of society, such as economics, politics, demography, education, healthcare, ecology, security and development.

The problems of migration policy always remain relevant for Kazakhstan due to the geopolitical and economic state and history. Migration processes are accompanied by the potential for economic growth and the exchange of cultural values, as well as the risks of illegal migration, social integration and regional inequality. In this context, it is clear that effective management of migration policy in Kazakhstan is an integral part of the country's strategic development. Security and development also burden migration processes, since migration can create security problems and requires the development of integration strategies to ensure the participation of migrants in the development of society.

The article examines the main problems of Kazakhstan's migration policy at the present time and suggests ways to solve them, including the development of a flexible migration policy, strengthening international cooperation and the development of migrant integration programs. The analysis of

migration trends and the search for optimal solutions for their management is an important task both in terms of economic well-being and socio-cultural diversity of the country.

Keywords: migration, migration policy, illegal migration, problems of migration policy, economic security.

Кіріспе. Экономиканың жаһандануы және әртүрлі елдердің әлеуметтік-экономикалық дамуының біркелкі болмауы халықтың көші-қонының қазіргі әлемде ерекше маңызға ие болуына әкелді. Қазақстан Республикасы тәуелсіздік кезеңінде әлемдік көші-қон процестерінің белсенді қатысушысы болды. Әлеуметтік, экономикалық тұрақтылық, орнықты экономикалық өсу, өмір сүру деңгейі және ұлтаралық қақтығыстардың болмауы Қазақстанды көші-қон ағындарын тартудың маңызды орталықтарының біріне айналдырды. Сонымен қатар, оның кең аумағы мен қолайлы геосаяси жағдайы оның мигранттар үшін тартымдылығын арттырады. Қазақстан ұзақ көші-қон тарихы бар ел ретінде экономикалық, әлеуметтік және демографиялық факторларды ескеретін, сондай-ақ көшіп-қонушылардың құқықтарын қорғауды және елдің қауіпсіздігін қамтамасыз ететін теңдестірілген көші-қон саясатын әзірлеу шартымен көші-қон процестерінен пайда алу әлеуетіне ие.

Тәуелсіздік алған сәттен бастап Қазақстан Республикасындағы көші-қон жағдайын сипаттайтын процестерге: әртүрлі этностар өкілдерінің өздерінің тарихи отандарына қоныс аударуы; этникалық қазақтардың көші-қоны; урбанизация, экологиялық және әлеуметтік-экономикалық факторларға байланысты ішкі көші-қон (өңіраралық, өңірлік); еліміздің геосаяси орналасуынан және басқа да бірқатар факторлардан туындаған заңсыз көші-қон; ішкі еңбек нарығында меншікті еңбек ресурстарының артық болуы кезіндегі шетелдік жұмыс күшін тартуға байланысты – еңбек көші-қоны; бірқатар мемлекеттердегі тұрақсыз қоғамдық-саяси жағдайдан туындаған босқындардың болуы жатады. Аталған процестердің әрқайсысында саяси, әлеуметтік-экономикалық өзгерістермен қатар жүретін мемлекет дамуының белгілі бір кезеңдерінде өсу не төмендеу серпіні болады.

Қазіргі таңда көші-қон жаһандық әлеуметтік-экономикалық қатынастарды қалыптастыратын негізгі үдерістердің біріне айналды. Тәуелсіздік алған сәттен бастап Қазақстан әлемдік қоғамдастықтың жаһандану үрдістеріне жауап беретін және ұлттық қауіпсіздікті нығайту, демографиялық ахуалды жақсарту және елдің орнықты әлеуметтік-экономикалық дамуы мүддесінде көші-қон ағындарын пайдалануға бағытталған өзінің көші-қон саясатын жүргізе бастады. Қазақстан кең аумаққа ие және ел ішіндегі халықтың ішкі көші-қоны кең таралған құбылыс болып табылады. Адамдар жақсы экономикалық және білім беру мүмкіндіктерін іздеу үшін, сондай-ақ ауыл шаруашылығындағы өзгерістерге байланысты ауылдан қалаға ауыса алады. Қазақстан халықаралық мигранттар үшін тартымды ел болып табылады. Көптеген мигранттар Қазақстанға жұмыс және үздік экономикалық жағдайларды іздеп келеді. Бұған Өзбекстан, Қырғызстан сияқты жақын елдерден, сондай-ақ Қытай мен Ресей сияқты басқа елдерден көші-қон кіреді. Қазақстан көші-қонды басқару үшін саясаттар мен заңдар әзірледі. Бұл саясаттарға мигранттарды тіркеу, жұмысқа тұруға рұқсат алу талаптары, сондай-ақ визалар мен азаматтыққа қатысты мәселелер кіреді. Қазіргі Қазақстан көші-қон саласында елеулі сын-тегеуріндер мен мүмкіндіктерге тап болып отыр. Бұл мақала елдегі көші-қон саясатымен байланысты өзекті мәселелерді зерттеуге және осы саясатты оңтайландыруға ықпал ететін шешімдерді әзірлеуге бағытталған.

Қазақстанда көші-қон саясаты сыни рөл атқарады және зерттеушілердің, саясаткерлердің және жалпы қоғамның жоғары қызығушылығының мәні болып қала береді. Бұл көші-қон саясаты саласындағы іс-шараларды терең талдау мен әзірлеудің өзектілігін көрсететін бірқатар іргелі аспектілермен негізделген. Қазақстандағы көші-қон саясатын зерттеу елге әсер ететін көптеген демографиялық, экономикалық, әлеуметтік-мәдени және жаһандық факторларға байланысты өте **өзекті** болып қала береді. Көші-қонды түсіну және тиімді басқару қазіргі әлемдік динамика жағдайында Қазақстанның даму стратегиясының ажырамас бөлігіне айналуға.

Мақаланың негізгі мақсаты мемлекеттің де, көшіп-қонушылардың да алдында тұрған маңызды проблемаларды анықтауға баса назар аударатын, Қазақстанның көші-қон саясатын ұғыну және егжей-тегжейлі талдау, сондай-ақ, көші-қон саясатының басты проблемалары мен оны шешу жолдары болып табылады. Мигранттардың ықпалдасуына жәрдемдесу және қазіргі заманғы күрделі әлемдік конъюнктура жағдайында Қазақстанның жалпы дамуына ықпал ету мақсатында көші-қон саясатын жақсартуға бағытталған нақты ұсынымдар мен стратегияларды ұсыну маңызды міндет болып табылады.

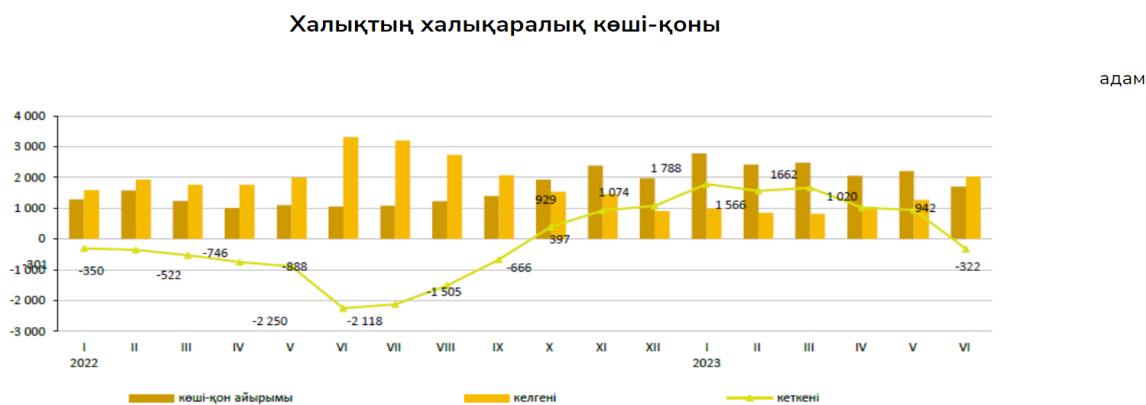
Зерттеу материалдар мен әдістері. Қазіргі Қазақстандағы көші-қон саясатының проблемалары және оларды шешу жолдарын зерттеу әртүрлі көздерден жиналған деректерді талдауға негізделген. Ақпараттың негізгі көздері ресми статистикалар, көші-қон туралы деректер мен демографиялық көрсеткіштер, Қазақстан Республикасының Ұлттық статистика агенттігі ұсынатын статистикалық есептер мен дерекқорлардан алынды. Зерттеуде Қазақстан Республикасы көші-қон саясатының 2023-2027 жылдарға арналған тұжырымдамасы [1], «Қазақстан Республикасындағы еңбек мигранттары мен адам саудасы құрбандарының құқықтарын қорғаудың өзекті мәселелері» атты Қуаныш Сұлтанов пен Тастемір Әбішевтің талдамалық баяндамасы [2], Элен Сайед Цвик және Жания Сазанованың [3] еңбектері пайдаланылды. Зерттеу әдістеріне келетін болсақ, ең алдымен жоғарыда келтірілген зерттеушілердің әдебиттеріне шолу жасалынды. Қазақстан Республикасының Ұлттық статистика агенттігі ұсынатын статистика есептерінен деректер жиналып талданылды. Қазақстанның қолданыстағы көші-қон саясаты зерттелініп, олардың мигранттар мен қоғамға әсері бағаланды. Қазақстанның көші-қон саясатындағы негізгі проблемалар мен сын-қатерлерді анықталынып, ықтимал шешімдері зерттелінді.

Нәтижелері. Жеке тұлғалардың бір мемлекеттен екінші мемлекетке, сондай-ақ мемлекет ішінде уақытша немесе тұрақты, ерікті немесе мәжбүрлі түрде орын ауыстыруы – көші-қон деп аталады [4].

Көші-қон ағындарын басқару Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2022 жылғы 30 қарашадағы № 961 қаулысымен бекітілген Қазақстан Республикасының көші-қон саясатының арнайы әзірленген тұжырымдамаларына сәйкес жүзеге асырылады [1].

Ұлттық статистика бюросының мәлімдемесіне сүйенсек 2022 жылғы елге келгендер саны 17 425 адамды құраса, елден кеткендер саны 24 147 адамды, сондай-ақ, көші-қон сальдосы 6 722 адамды құрады. 2021 жылғы статистикамен салыстырғанда Қазақстанға келгендер саны 57,8%-ға өсіп, ал кеткендер саны 25,1%-ға азайған [3].

2023 жылға арналған Ұлттық статистика бюросының соңғы қаңтар-маусымға арналған тұжырымдамасы бойынша елге келгендердің саны 13 652 адамды құраса, кеткендер саны 6 996 адамды, ал 6 656 адам көші-қон сальдосын құрады. Бұл дегеніміз, 2022 жылдың тиісті кезеңмен салыстырғанда елге келгендер саны 87,3%-ға өскен, ал кеткендер саны 56,7%-ға азайған. Келесі суреттен халықтың халықаралық көші-қонының диаграммасын көруге болады [4].

Сурет 1 – Халықтың халықаралық көші-қоны [4]

Еңбек көші-қоны, эмиграция, босқындарды мәжбүрлі түрде репатриациялау, заңсыз көші-қон сияқты көші-қон ағындарының заманауи әртүрлілігі саяси басшылыққа күрделі міндет қойды. Бұл тәсіл көші-қон арқылы елдің әлеуметтік және экономикалық дамуына ықпал ететін біртұтас көші-қон саясаты мен бағдарламаларын құруды, сондай-ақ реттелетін және мәжбүрлі көші-қонды қоса алғанда, көші-қон процестерін белсенді реттеуді қамтиды [5].

Қазақстан Республикасының көші-қон саясаты заңсыз көші-қонның барынша жолын кесуге бағытталған. Оның теріс салдары мен өсу тенденциясы ұлттық және халықаралық деңгейдегі ең өзекті заманауи мәселелердің бірі болып табылады. Қазіргі әлемдегі заңсыз көші-қонның орнын зерделеу, оның алдын алу және жолын кесу нысандары мен құралдарын іздеу тек заңнаманы ғана емес, сонымен қатар мемлекеттің көші-қон саясатын қолдау жөніндегі өз өкілеттіктерін іске асыратын тиісті құрылымдар қызметінің ұйымдастырушылық аспектілерін талдауды талап етеді. Заңсыз көші-қон проблемасының ауырлығы көші-қон туралы ресми деректерден едәуір асып түсетін сандық көрсеткіштерді анықтаудың күрделілігімен ғана емес, сонымен қатар уақыт өткеннен кейін ғана барабар бағалануы мүмкін оның салдарымен де байланысты.

Көші-қон саясаты қазіргі мемлекеттердің қалыптасуы мен дамуында шешуші рөл атқарады. Қазақстан жағдайында көші-қонды стратегиялық басқару елдің экономикасына, әлеуметтік-мәдени әртүрлілігіне және саяси тұрақтылығына әсер ететін бірқатар факторларға байланысты ерекше маңызға ие. Қазақстан үшін көші-қон саясатының маңыздылығын көрсететін бірнеше аспектілерге мысал келтірсек. Мигранттар ағыны жұмыс күшін арттыру, жаңа технологиялар мен білімді енгізу, жаңа кәсіпорындар мен инвестицияларды құру арқылы экономикалық өсуді қамтамасыз етеді. Тиісті бейімделу мен интеграциядан кейін мигранттар ұлттық экономикаға айтарлықтай үлес қоса алады. Шетелдік мамандарды тарту елдегі инновациялық және ғылыми жобаларды күшейте алатын білім мен тәжірибе алмасуға ықпал етеді. Кейбір салалар мен аймақтарда білікті жұмысшылардың тапшылығы болуы мүмкін. Мамандардың көші-қоны еңбек нарығының қажеттіліктерін қанағаттандыруға көмектеседі. Тұтастай алғанда, Қазақстанда көші-қон саясатын әзірлеу және тиімді іске асыру елдің орнықты дамуын, экономикалық өркендеуін және әлеуметтік-мәдени әртүрлілігін қамтамасыз ету үшін ауқымды маңызға ие.

Қазақстан Республикасының көші-қон саясатының тұжырымдамасы көші-қон процестерін реттеудің негізгі қағидаттарының, басымдықтарының, тетіктерінің, міндеттері мен әдістерінің жүйесін білдіреді. Көші-қон процестерін реттеу деп адамдардың Қазақстанның ағымдағы және перспективалық қажеттіліктеріне жауап беретін және көшіп-қонушылардың құқықтарын іске асыруды қамтамасыз ететін бағыттардағы қозғалысын ынталандыруға не шектеуге бағытталған әкімшілік және әлеуметтік-экономикалық шаралар кешенін айтамыз.

Қазақстандағы көші-қон саясатының проблемалары әртүрлі және көп қырлы. Әрбір мәселенің өзіндік ерекше аспектілері бар екенін және ел өмірінің әртүрлі аспектілеріне әсер ететінін түсіну маңызды. Қазақстандағы көші-қон саясатымен байланысты негізгі проблемаларды атап өтсек, олар:

– Ең маңызды мәселелердің бірі – заңсыз көші-қон. Заңсыз мигранттар көбінесе елге тиісті тіркеусіз және бақылаусыз келеді, бұл қауіпсіздікке қауіп төндіруі және әлеуметтік-экономикалық жағдайға теріс әсер етуі мүмкін.

– Мигранттардың экономикаға және мәдени әртүрлілікке ықпалының маңыздылығына қарамастан, олардың қоғамға бейімделуі қиын. Бейімделу бағдарламаларының, тілдік кедергілердің және әлеуметтік-мәдени айырмашылықтардың болмауы сәтті интеграцияға кедергі келтіреді.

– Мигранттардың көпшілігі ірі қалаларда шоғырланған, бұл аймақтық теңсіздіктерді күшейтіп, елдің әртүрлі аймақтары арасында экономикалық тепе-теңдікті тудырады.

– Мигранттардың едәуір бөлігі жұмысшылардың құқықтарын тиісті қорғау болмаған экономиканың бейресми секторларында жұмыс істейді. Бұл қанауға және жұмысшылардың құқықтарының бұзылуына әкеліп соқтырады.

– Мигранттардың көп болуы экономикалық бәсекелестік пен әлеуметтік-мәдени айырмашылықтарға байланысты жергілікті тұрғындар арасында шиеленісті тудырады және бұл ксенофобия мен қақтығыстарға әкеледі.

– Мигранттардың үлкен ағыны еңбек нарығы мен әлеуметтік қызметтерге қысым көрсетіп, жергілікті тұрғындар арасында тұрақсыздық пен наразылық тудыруы мүмкін.

– Көші-қон ағындары мен олардың сипаттамалары туралы сенімді деректердің болмауы тиімді көші-қон саясатын әзірлеуді қиындатады.

Бұл проблемаларды шешу жергілікті халықтың да, мигранттардың да мүдделерін, сондай-ақ тұрақты даму мен әлеуметтік тұрақтылыққа ұмтылысты ескеретін кешенді және теңгерімді тәсілді талап етеді. Әр түрлі факторлар мен мүдделерді ескеру, сондай-ақ елдің тұрақты және үйлесімді дамуына ұмтылу маңызды. Енді аталған проблемаларды шешудің жолдарына келсек, олар:

– Бақылауды күшейту және заңдастыру. Көші-қонды бақылаудың тиімді тетіктерін дамыту, оның ішінде шекаралық күзет пен көші-қон ағындарының мониторингін жақсарту. Ел аумағында жүрген мигранттар үшін неғұрлым қолжетімді және жеңілдетілген заңдастыру рәсімдерін ұсыну.

– Интеграция бағдарламалары. Қазақстандық қоғамға табысты кірігуге көмектесу үшін мигранттар үшін арнайы бейімдеу және тілдік қолдау бағдарламаларын құру. Мигранттар еңбек нарығының талаптарына сәйкес келуі үшін кәсіби дайындық пен оқытуды ұйымдастыру.

– Өңірлік даму. Аймақтар арасындағы теңсіздікті азайту және ірі қалаларға қысымды азайту үшін артта қалған аймақтарды дамыту бағдарламаларын жүзеге асыру. Инвесторлар мен кәсіпкерлерді аз дамыған аймақтарда өндірістер мен кәсіпорындарды орналастыруға ынталандыру.

– Мигранттардың құқықтарын қорғау. Жұмыс орнында және қоғамда мигранттардың құқықтарының қорғалуына кепілдік беретін заңдарды әзірлеу.

– Басқа елдермен ынтымақтастық. Ақпарат және озық тәжірибелермен алмасу үшін көрші елдермен және халықаралық ұйымдармен тығыз ынтымақтастықты дамыту. Заңсыз көші-қонға қарсы күрес және мигранттардың құқықтарын қорғау бойынша келісілген халықаралық бағдарламалар құру.

– Әлеуметтік ағарту. Көші-қонның, мәдени алмасудың және өзара түсіністіктің оң аспектілері туралы жергілікті халыққа білім беру науқандарын жүргізу. Мигранттар мен жергілікті тұрғындар арасындағы қоғамдық диалог пен өзара әрекеттесуді ынталандыру.

– Жұмыс орындарын құру және экономикалық әртараптандыру. Жұмыс орындарын құруға және еңбек нарығына қысымды төмендетуге ықпал ететін экономиканың жаңа салалары мен инфрақұрылымын дамыту.

Осы шаралардың әрқайсысының өз маңызы бар және Қазақстандағы көші-қон саясатының проблемаларын шешуге маңызды үлес қоса алады. Негізгі фактор елдің ерекшелігі мен оның қажеттіліктерін ескере отырып, осы шараларды сауатты және келісілген түрде енгізу болады.

Заңсыз көші-қон – бұл тиісті рұқсатсыз және белгілі бір елдің заңдарын бұза отырып, елге кіру, болу және жұмыс істеу процесі. Мұндай иммиграция әдетте ресми визаларсыз және жұмысқа рұқсатсыз жүреді және елде заңсыз қалады [6].

«Халықтың көші-қоны туралы» заңында заңсыз иммигранттарға анықтама берілген. Онда «Қазақстан Республикасының аумағына дербес келген, уәкілетті органның тиісті рұқсатынсыз немесе оны алаяқтық жолмен алған шетелдіктер мен азаматтығы жоқ адамдар» делінеді [7].

Заңсыз көші-қон иммигранттардың өздері үшін де, олар кіруге тырысатын ел үшін де әртүрлі әлеуметтік және құқықтық проблемалар тудыруы мүмкін. Бұл мәселені реттеу үшін көптеген елдер шекарадағы бақылау шараларын күшейтеді және иммиграциялық заңдарды бұзушылар үшін жазаны күшейтеді. Заңсыз көші-қонның негізгі себептерінің бірі – жақсы экономикалық жағдайларға деген үміт. Бірқатар елдер мен аймақтарда лайықты жұмыс орындарының болмауы, адамдарды шетелден мүмкіндіктер іздеуге мәжбүр етеді, әсіресе біліктілігі

жоқ жұмысшылар үшін. Қақтығыстар, саяси тұрақсыздық, адам құқықтарының бұзылуы және өз еліндегі қудалау адамдарды басқа елдерден баспана мен қорғаныс іздеуге мәжбүр етеді.

Заңсыз көші-қон еңбек нарығында тұрақсыздық тудырады, өйткені заңсыз мигранттар төмен жалақы үшін жұмыс істей алады, бұл жалпы жалақы мөлшерлемесіне әсер етеді. Заңсыз мигранттар артық болған жағдайда, жергілікті тұрғындар арасында жұмыс орындары үшін бәсекелестік туындауы мүмкін, бұл жұмыссыздық деңгейіне айтарлықтай әсер етеді. Олар, сондай-ақ, әлеуметтік және мәдени шиеленістерді тудырады, өйткені мигранттар жергілікті халықтың түсініспеушілігі мен біржақтылығына тап болуы мүмкін. Заңсыз көші-қон заңнаманы бұзады және тәртіп пен қауіпсіздік проблемаларын тудырады.

Заңсыз көші-қон мәселесін тиімді шешу заңсыз көші-қонның алдын алуды, көшіп-конушылардың құқықтарын қорғауды қамтамасыз етуді және елге заңды болу мен кірігу үшін жағдай жасауды біріктіруді талап етеді.

Институционалдық базаны дамыту, көші-қон процестерін басқаруда және заңсыз көші-қонның алдын алуда әлеуетті нығайту қажет. ҰҚК осы шекара қызметінде ерекше рөл атқарады. Қырғызстан, Түрікменстан, Өзбекстан шекарасында жаңа шекара пункттерін ашу, Ауғанстаннан келген Қытайдан, Пәкістаннан, Шри-Ланкадан және осы аймақтың басқа елдерінен келген туристерді және оларды қабылдайтын туристік фирмаларды бақылауды күшейту, ҰҚК және ІІМ өкілдерінің пікірінше, заңсыз көші-қон іс-әрекеттің жолын кесуде өзінің оң рөлін атқаруы тиіс [8].

Қорытынды. Осы мақаланың шеңберінде Қазіргі Қазақстан алдында тұрған көші-қон проблемаларын шешудің жан-жақты жолдары ұсынылды. Аймақтық теңгерімсіздіктер мен заңсыз көші-қонды жеңуден бастап интеграция және халықаралық ынтымақтастық бағдарламаларына дейін ұсынылған шешімдер осы саладағы тәжірибе мен зерттеулерге негізделген. Тұрақты және теңгерімді көші-қон саясаты Қазақстанның тұрақтылығы мен дамуын қамтамасыз етуде маңызды рөл атқарады. Көші-қонды бақылау, мигранттардың интеграциясы және көрші елдермен және халықаралық ұйымдармен ынтымақтастық жөніндегі ойластырылған шаралар көші-қон сын-қатерлерін шешуге және көші-қонның оң аспектілерін күшейтуге ықпал етеді.

Дұрыс іске асырылған көші-қон саясаты экономиканы дамыту, әлеуметтік-мәдени әртүрлілікті нығайту және мигранттардың құқықтарын қорғауды қамтамасыз ету үшін қолайлы жағдайлар жасауға ықпал етеді. Алайда, үйлесімді өмір сүруді және елдің дамуына өзара тиімді әсер етуді қамтамасыз ету үшін мигранттар мен жергілікті халықтың мүдделері арасындағы тепе-теңдік қажеттілігін есте ұстаған жөн. Тұтастай алғанда, Қазақстан ішкі реформалардан бастап Халықаралық серіктестіктерге дейінгі түрлі деңгейдегі тиімді шаралар мен ынтымақтастықты біріктіру арқылы табысты көші-қон саясатына қол жеткізе алады. Осылайша ғана ел мигранттарды және олардың елдің дамуына қосқан үлесін бағалайтын және құрметтейтін қонақжай және алуан түрлі қоғам ретінде өзінің әлеуетін жүзеге асыра алады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Қазақстан Республикасының 2023 – 2027 жылдарға арналған көші-қон саясатының тұжырымдамасы [Электронды ресурс]. URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P2200000961>
2. Султанов К., Абишев Т. Актуальные проблемы защиты прав трудящихся мигрантов и жертв торговли людьми в Республике Казахстан, Астана, 2017. - 196 с.
3. Цвик Э. С., Сазанова Ж. Исследование трудовой миграции в трех городах Казахстана: Алматы, Астана и Шымкенте, август, 2022 [Электронды ресурс]. URL: <https://kazakhstan.iom.int/ru/resources/issledovanie-trudovoy-migracii-v-trekh-gorodakh-kazakhstana-almaty-astane-i-shymkente>
4. Халықтың көші-қоны туралы Қазақстан Республикасының 2011 жылғы 22 шілдедегі № 477-IV Заңы [Электронды ресурс]. URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z1100000477>
5. Демографиялық статистика Қазақстан Республикасы халқының көші-қоны (2022 ж.) [Электронды ресурс]. URL: <https://stat.gov.kz/industries/social-statistics/demography/publications/9396/>

6. Демографиялық статистика Қазақстан Республикасы халқының көші-қоны (2023 ж. қаңтар-маусым) [Электронды ресурс]. URL: <https://stat.gov.kz/industries/social-statistics/demography/publications/9394/>

7. Калиева А.З. Республика Казахстан в системе миграционных процессов. [Электронды ресурс]. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/b/6/125028.pdf>

8. Jay Weinstein, Vijayan K. Pillai. Demography: The Science of Population Rowman & Littlefield, 29 окт. 2015 г. – С. 448 [Электронды ресурс]. URL: <https://www.google.kz/books/edition/Demography/scOqCgAAQBAJ?hl=ru&gbpv=1&dq=inauthor:%22Jay+Weinstein%22&printsec=frontcover>

9. Сборник документов, касающихся беженцев и лиц, находящихся в ситуации, сходной с ситуацией беженцев в Республике Казахстан с анализом и сравнительным исследованием по странам Центральной Азии и СНГ / Под ред. Л. Дрюке, И. Рогова, Е. Турысбекова, Е. Аргымбаева - Алматы: INTELL Service, 1998.

10. Е.Ю. Садовская Миграция в Казахстане на рубеже XXI века: новые тенденции и перспективы. Алма-Ата, 2001. - 260 с.

МРНТИ 11.25.19

Исаева А.Б.,¹ Курмангали А.К.¹

¹ Казахский национальный педагогический университет имени Абая,
Институт Сорбонна-Казахстан,
г. Алматы, Казахстан

ПРОБЛЕМА КИБЕРТЕРРОРИЗМА В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ И ВОЗМОЖНЫЕ МЕРЫ ПО ЕГО ПРЕДОТВРАЩЕНИЮ

Аннотация

В данной статье исследуется характеристика кибертерроризма, его методы и тенденции, а также оценивает роль киберпространства в международной политике и безопасности. Кибертерроризм становится все более актуальной угрозой в современном мире, внедряясь в основные сферы жизни через информационные технологии. Кибертеррористические атаки совершаются взломщиками, объектами посягательства которых выступают машины и системы. Их действия направлены на внедрение вредоносных программ, способным нанести значительный ущерб веб-сайтам, создание различные угрозы в электронном виде или запуск автоматические угрозы. Все это свидетельствует о необходимости правительствами стран обсудить стратегию кибербезопасности, разработать способы защиты от кибератак.

Особое внимание уделяется анализу возможных уязвимостей в системах безопасности и разработке эффективных контрмер, таких как обучение персонала, разработка и реализация строгих кибербезопасных стандартов, а также развитие международного сотрудничества в области обмена информацией и координации действий. На основе проведенного анализа предлагаются рекомендации для государственных и международных организаций по укреплению мер безопасности и защите от кибертеррористических угроз. Повышение осведомленности о кибертерроризме и способствовать развитию эффективных стратегий по его предотвращению является важным шагом в современном мире.

Ключевые слова: кибертерроризм, безопасность, меры предотвращения, международное сотрудничество, стандарты кибербезопасности.

А.Б. Исаева¹, А.Қ. Құрманғали¹
¹ Сорбонна-Қазақстан институты

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Алматы, Қазақстан

ҚАЗІРГІ ӘЛЕМДЕГІ КИБЕРТЕРРОРИЗМ МӘСЕЛЕСІ ЖӘНЕ ОНЫҢ АЛДЫН АЛУДЫҢ МҮМКІН ШАРАЛАРЫ

Аңдатпа

Бұл мақалада кибертерроризмнің сипаттамасы, оның әдістері мен тенденциялары зерттеліп, киберкеңістіктің халықаралық саясат пен қауіпсіздіктегі рөлі бағаланады. Кибертерроризм ақпараттық технологиялар арқылы өмірдің негізгі салаларына ене отырып, қазіргі әлемде барған сайын өзекті қауіпке айналууда. Кибертеррорлық шабуылдарды бұзушылар жасайды, олардың қол сұғу объектілері машиналар мен жүйелер болып табылады. Олардың әрекеттері веб-сайттарға айтарлықтай зиян келтіретін зиянды бағдарламаларды енгізуге, жасауға бағытталған әртүрлі қауіптер электронды түрде немесе іске қосу автоматты қауіптер. Мұның бәрі ел үкіметтерінің киберқауіпсіздік стратегиясын талқылау, кибершабуылдардан қорғану жолдарын әзірлеу қажеттілігін көрсетеді.

Қауіпсіздіктің ықтимал осалдықтарын талдауға және персоналды оқыту, қатаң киберқауіпсіздік стандарттарын әзірлеу және енгізу, сондай-ақ ақпарат алмасу және іс-әрекеттерді үйлестіру саласындағы халықаралық ынтымақтастықты дамыту сияқты тиімді қарсы шараларды әзірлеуге ерекше назар аударылады. Жүргізілген талдау негізінде мемлекеттік және халықаралық ұйымдарға қауіпсіздік шараларын нығайту және кибертеррорлық қатерлерден қорғау жөнінде ұсыныстар сипатталды. Кибертерроризм туралы хабардарлықты арттыру және оның алдын алудың тиімді стратегияларын ілгерілету қазіргі әлемдегі маңызды қадам болып табылады.

Түйін сөздер: кибертерроризм, қауіпсіздік, алдын алу шаралары, халықаралық ынтымақтастық, киберқауіпсіздік стандарттары.

A.B. Issayeva,¹ A.K. Kurmangali¹

*¹Kazakh National Pedagogical University named after Abai, Sorbonne Institute-Kazakhstan,
Almaty, Kazakhstan,*

THE PROBLEM OF CYBERTERRORISM IN THE MODERN WORLD AND POSSIBLE MEASURES OF PREVENTION

Abstract

This article examines the characteristics of cyberterrorism, its methods and trends, and evaluates the role of cyberspace in international politics and security. Cyberterrorism is becoming an increasingly urgent threat in the modern world, being introduced into the main spheres of life through information technology. Cyberterrorist attacks are carried out by hackers whose targets are machines and systems. Their actions are aimed at introducing malware capable of causing significant damage to websites, creating various threats in electronic form or launching automatic threats. All this indicates the need for governments to discuss a cybersecurity strategy and develop ways to protect against cyber attacks.

Special attention is paid to the analysis of possible vulnerabilities in security systems and the development of effective countermeasures, such as personnel training, the development and implementation of strict cybersecurity standards, as well as the development of international cooperation in the field of information exchange and coordination of actions. Based on the analysis, recommendations are proposed for state and international organizations to strengthen security measures and protect against cyberterrorist threats. Raising awareness about cyberterrorism and contributing to the development of effective strategies to prevent it is an important step in the modern world.

Keywords: cyberterrorism, security, prevention measures, international cooperation, cybersecurity standards.

Кибертерроризм – это идеология насилия, которая воздействует на население путем устрашения, вмешивается в решения и действия органов государственной власти, применяет разнообразные формы насилия в киберпространстве. При этом характер использования террористами кибернетических сетей и информационных технологий не определен.

Кибертерроризм начал зарождаться в 1970-х гг. Так, в 1983 г. был арестован первый «виртуальный преступник» – группа хакеров под названием «Банда 414» (г. Милуоки, шт. Висконсин, США), которая сломала 60 компьютеров (некоторые из них принадлежали Лос-Аламосской национальной лаборатории в шт. Нью-Мексико). С начала 1990-х гг. проявления кибертерроризма фиксируют почти ежегодно [1].

Сам термин «кибертерроризм» образовывается слиянием двух понятий: «кибер» («кибер-пространство») и «терроризм». В публикациях ученых и практиков часто встречаются термины «виртуальное пространство» и «виртуальный мир». Принимая за основу понятия терроризма и сочетание его с виртуальным пространством, можно предложить такое определение: кибертерроризм – это комплексная модель, которая выражается в намеренной, политически мотивированной атаке на информацию, которая обрабатывается компьютером и компьютерными системами, что в результате создает определенную опасность для жизни или здоровья людей, наступление иных тяжелых последствий, если такое действие совершается в целях нарушения общественной безопасности, устрашения населения, провоцирование военного конфликта [2].

Киберпреступность можно определить как противоправные действия, которые совершаются в так называемом «виртуальном пространстве». Такое пространство определяют как моделируемое с помощью компьютера информационное пространство, где находятся сведения о лицах, предметах, фактах, событиях, явлениях и процессах, представленные в математическом, символическом или любом другом виде. При этом такие сведения находятся в процессе определенного движения локальными и глобальными компьютерными сетями, хранятся в памяти физического или виртуального устройства, другого носителя, который специально предназначен для такого хранения, обработки и передачи информации.

В значительной степени отечественные ученые оперируют понятием кибертерроризма, часто понимая под ним и «кибервойны», и «кибератаки» и т. п., что неправильно как с методологической точки зрения, так и относительно отражения современных реалий этой сферы безопасности.

Даже в западной научной литературе термин «кибертерроризм» и описание возможных последствий актов кибертерроризма имеет преимущественно идеологически пропагандистскую и абстрактно-теоретическую особенность, обуславливается провозглашенной во времена президентства Дж. Буша младшего «глобальной войной с терроризмом». До последнего времени большинство реальных угроз критически важной инфраструктуре информационно развитых государств (США, Великобритания, Германия) поступали не от отдельных террористических групп, которые просто изменили непосредственную тактику ведения своей борьбы, а от специально подготовленных информационно и материально обеспеченных специализированных групп, функционирующих в интересах тех или иных государств, что фактически было действиями их «военной машины» [3].

В фундаментальном труде «Кибервойна и кибертерроризм» дается следующее определение кибертерроризма: «Кибертерроризм — это политически мотивированные атаки, совершаемые суб-национальными группами или тайными агентами или отдельными индивидами против информационных и компьютерных систем, компьютерных программ или данных, результатом которых является насилие против нонкомбатантов». Это определение содержит две ключевые компоненты, помогающие отделить кибертерроризм от всех других форм киберпреступлений: наличие доказанной «политической мотивации» и желание осуществить «насилие против нонкомбатантов» [4].

«Словарь терроризма» описывает кибертерроризм как «преступление, к которому в будущем будет прибегать криминалитет, используя компьютеры». При этом отмечается, что

«кибертеррористы имеют политическую мотивацию для их преступлений». М.Каветли предлагает следующее определение кибертерроризма: «Под кибертерроризмом понимается незаконное нападение со стороны негосударственных субъектов в отношении компьютеров, сетей и информации, содержащейся в них, которое осуществляется с целью запугивания правительства (или населения) или с целью достижения определенного поведения субъекта, который запугивается. Кибератака может пониматься как кибертерроризм только в том случае, если это приводит к физическому насилию против лиц или собственности или возникновению значительного страха в связи с возможностью осуществления таких последствий» [5].

Также к наиболее удачным следует отнести определение, предложенное американским исследователем К. Уилсоном: «...это использование компьютеров как оружия политически мотивированными международными или национальными группами или тайными агентами, которые наносят или угрожают нанести ущерб или посеять панику с целью повлиять на население или правительство для изменения политики» [6].

Кибертерроризм — это вид террористической деятельности, который заключается в намеренной комплексной атаке на компьютерную информацию, включая захват, выведение из строя и разрушение объектов, создает угрозу возникновения чрезвычайной ситуации в телекоммуникационных сетях, причинения значительного имущественного ущерба либо наступления иных подобных опасных последствий. Такое совершают с целью нарушить общественную безопасность, запугать население, спровоцировать военный конфликт, усугубить международные отношения, оказать влияние на органы власти или привлечь внимание общественности к определенным политическим, религиозным или другим организациям. Характерным отличием кибертерроризма от киберпреступности является его открытость, когда требования террориста широко оповещаются.

Общеизвестно, что экономика и обороноспособность государств сегодня в значительной степени зависит от нормального функционирования глобальных компьютерных сетей. А нарушение их работоспособности приводит к довольно серьезным последствиям. Но современные государственные и международные правовые институты, организационные структуры плохо подготовлены к адекватному противодействию новым угрозам [7].

Многие страны уже имеют собственные национальные стратегии и они стали частью политики кибербезопасности. С 2008 года в Эстонии уже опубликована национальная стратегия кибербезопасности. Сделано это было после того, как террористы совершили массированную кибератаку на государственные банки. Чуть раньше в 2007 году кибербезопасность была выделена Францией в качестве важного направления в борьбе с киберпреступностью. В 2009 году было создано специальное агентство по защите кибернетического пространства, а сама стратегия опубликована в 2011 году [8].

США является одной из самых опытных стран в сфере борьбы с террористами и обеспечению кибербезопасности. Именно эта страна сформировала политику «эволюции знаний». В 2008 году NSPD была сформулирована Комплексная национальная инициатива по кибербезопасности (CNCI). К 2018 году появилось USCYBERCOM, которое стало боевым командованием США в области синхронизации, направления и координации действий по защите от кибертеррористов [9].

Курс политики безопасности часто совпадает на международном и национальном уровне. Это облегчает борьбу с противником и упрощает сотрудничество между странами. ООН было опубликовано руководство по политике национальной безопасности в Международном союзе электросвязи в 2011 году. В него входили стратегии, меры по борьбе с кибератаками, способы организации, технические меры, образование. Силами НАТО и ЕС в 2012 году было опубликовано руководство для национальной киберполитики. ENISA — руководство для государств-членов по созданию национальных стратегий кибербезопасности. НАТО опубликовал «Руководство по структуре кибербезопасности» [10].

Общество все больше зависит от киберпространства, и из-за этого образуется новая уязвимость перед злоумышленниками на международном и в особенности на национальном

уровне. Огромная часть коммерции, банков, государственных структур перешли в онлайн-формат: это облегчает жизнь, делает различные операции более быстрыми, доступными и удобными.

Для эффективной борьбы с киберугрозами нужно предотвращать все угрозы до того, как они будут реализованы. Например, для того, чтобы кибертеррористы не смогли взломать систему, требуется надежный пароль, качественное антивирусное программное обеспечение, регулярное обновление программ из надежных источников, пользовательская осторожность и внимательность. Сами устройства, способные выходить в интернет, должны иметь хорошую защиту и иметь резервные копии всех важных систем.

Для частных компаний и государственных органов также требуется разработка ИТ-политики, позволяющей обеспечить защиту данных. Например, будет полезно определять типы файлов, допустимые для загрузки сотрудниками. Можно установить ограничения, не позволяющие устанавливать программы и приложения, пользоваться USB-носителями или выходить в интернет. Потребуется надежные пароли и программные продукты, защищающее от вредоносных программ. Кроме этого, важно уметь вовремя обнаружить потенциальную кибератаку. Для защиты инфраструктуры государства применяют обмен сведениями о киберугрозах и уязвимостях не только между своими структурами, но и с коммерческим сектором [11].

Следует отметить, что отсутствие в отечественном законодательстве нормативных правовых актов, способных регулировать данный вопрос, существенно усложняют способы и меры противодействия этому явлению. Другим важным вопросом является рассмотрение меры уголовной ответственности за кибертерроризм. Пока данный вопрос в законодательстве Республика Казахстан не выделен в отдельную статью Уголовного кодекса. Самостоятельного юридического понятия кибертерроризма в казахстанском законодательстве просто нет. В настоящее время нет отдельного понятия норм, определяющих кибертерроризм как преступное деяние. Принятие такой статьи помогло бы повысить общественную безопасность, оказать профилактическое воздействие, направленное против кибертеррористов [12].

Принятая Советом Европы в 2001 году Будапештская конвенция является единственным, имеющий обязательную силу международным документом о киберпреступности. Она стала инструкцией для стран Евросоюза, работающей в качестве меры национального права для борьбы с кибертерроризмом и киберпреступностью в целом. Она же является основой для международного сотрудничества между странами, входящими в соглашение. Кроме этого, Совет Европы в 2018 году разработал Контртеррористическую стратегию (2018-2022), которая помогала оценить риски осуществления кибератаки той или иной радикально настроенной группировкой. В нее вошли и практики, помогающие бороться с провокационными действиями террористов [13].

Анализируя характеристики кибертерроризма были выявлены различные виды атак и их потенциальные последствия для информационной инфраструктуры. Понимание мотиваций и методов кибертеррористов позволяет нам разрабатывать более эффективные стратегии и меры по предотвращению атак. В ходе исследования были рассмотрены возможные меры по укреплению кибербезопасности, включая обновление технических средств защиты, разработку правовых механизмов, обучение персонала и сотрудничество между государствами и международными организациями.

Список использованных литератур:

1. Мазуров В. А. Кибертерроризм: понятие, проблемы противодействия // Доклады Томского государственного университета систем управления и радиоэлектроники. 2022. № 1–1 (21).

2. Основы борьбы с киберпреступностью и кибертерроризмом: хрестоматия / сост. В. С. Овчинский. – М., 2019.

3. Старостина Е. Подход к выработке единого понятия «кибертерроризм» (научное обоснование, сравнительная характеристика) // *Право и жизнь. Независимый правовой журнал*. 2020. № 101.
4. Блокчейн технологии в противодействии рискам кибертерроризма: монография / Е. А. Антонян, И. И. Аминов, М. В. Рукинов и др. ; под общей ред. Е. А. Антонян. – М., 2019.
5. Абазов А.Б., Абазова М.В., Файрушин Т.А. Совершенствование деятельности правоохранительных органов по борьбе с кибертерроризмом // *Журнал прикладных исследований*. 2022. Т. 1. № 11. – С. 87-91.
6. Абдулатипов А.М. О совершенствовании мер противодействия применению террористами новых технологий // *Юридический вестник Дагестанского государственного университета*. 2020. Т.36. № 4. – С. 123-129.
7. Антонян Е.А. Международное сотрудничество в сфере противодействия кибертерроризма // *Правовой альманах*. 2022. № 2 (15). – С. 9-14.
8. Гедугошев Р.Р., Кузнецова Е.В., Васильева Т.Б. Международное сотрудничество в правоохранительной сфере по вопросам противодействия экстремизму и терроризму // *Журнал прикладных исследований*. 2021. № 4. - С. 77-81.
9. Горелик И.Б. Роль международных организаций в процессе противодействия киберпреступности // *Международное право*. 2022. № 3. – С. 28-41.
10. Иванцов С.В., Молчанова Т.В. Информационно-телекоммуникационные технологии - современная реальность преступности // *Вестник Санкт-Петербургского университета МВД России*. 2020. № 4 (88). –С. 89-96.
11. Кумышева М.К. Противодействие кибертерроризму в цифровую эпоху // *Евразийский юридический журнал*. 2022. № 3 (166). – С. 417-418
12. Уголовно-правовая ответственность за терроризм (А.Шорманбаев) https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31299060&pos=4;-103#pos=4;-103
13. Новичкова Е.Д. Международно-правовые инструменты борьбы с киберпреступностью // *International Law Journal*. 2022. Т. 5. № 4. – С. 133-138.

МРНТИ 16.21.27

Сембинов М.К.¹, Исламова А.Т.¹

¹кафедра Международных отношений,
Институт Сорбонна-Казахстан, КазНПУ им.Абая

К ВОПРОСУ ЯЗЫКОВОЙ ПОЛИТИКИ В КАЗАХСТАНЕ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ

Аннотация

В истории Казахстана было несколько периодов использования языковой графики в той или иной степени связанных в основном с политическим контролем данной территории и цивилизационным влиянием определенных этнополитических групп на ранней стадии формирования государственности, оставивших в той или иной степени культурные религиозные и иные феномены, в данном регионе и повлиявшие на формирование государственных, политических и культурных особенностей данного региона. Еще в доисторические времена, население данного региона было обозначенное в основном двумя этнокультурными группами прото ираноязычным и прототюркоязычными группами.

Ключевые слова: языковая политика, этнополитика, русский язык, казахский язык.

М.К. Сембинов¹, А.Т. Исламова¹

¹Халықаралық қатынастар кафедрасы, Сорбонна-Қазақстан институты,
Абай атындағы ҚазҰПУ

ҚАЗІРГІ КЕЗЕҢДЕ ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ТІЛ САЯСАТЫ МӘСЕЛЕСІНЕ

Аңдатпа

Қазақстан тарихында белгілі бір дәрежеде тілдік графиканы қолданудың бірнеше кезеңдері болды, олар негізінен осы аумақты саяси бақылауға және белгілі бір этносаяси топтардың мемлекеттіліктің қалыптасуының алғашқы кезеңіндегі өркениеттік ықпалына байланысты, белгілі бір дәрежеде мәдени діни және өзге де құбылыстарды қалдырған және осы өңірде осы аумақтың мемлекеттік, саяси және мәдени ерекшеліктерінің қалыптасуына әсер еткен аймақ. Тарихқа дейінгі дәуірде де бұл аймақтың халқы негізінен екі этномәдени топпен белгіленді прото-Иран тілділерге және прото-түркітілдес топтарға.

Түйінді сөздер: тіл саясаты, этносаясат, орыс тілі, Қазақ тілі.

Sembinov M.K.¹, Islamova A.T.¹

¹*Department of International Relations,
Sorbonne Institute-Kazakhstan, Abay KazNPU*

ON THE ISSUE OF LANGUAGE POLICY IN KAZAKHSTAN AT THE PRESENT STAGE

Abstract

In the history of Kazakhstan, there have been several periods of the use of language graphics to varying degrees related mainly to the political control of a given territory and the civilizational influence of certain ethnopolitical groups at an early stage of statehood formation, which left cultural, religious and other phenomena in this region to varying degrees and influenced the formation of state, political and cultural characteristics of this region. The region. Back in prehistoric times, the population of this region was designated mainly by two ethnocultural groups, Proto-Iranian-speaking and proto-Turkish-speaking groups.

Keywords: language policy, ethnopolitics, Russian language, Kazakh language.

В конце 9 века практически на всей территории обозначенной как Центральная Азия утвердился арабский язык как язык религиозной конфессии параллельно с этим свое развитие получили как тюркские языки, ираноязычное языковые группы с тех времён сохранилось их условное деление на Арианну и Туран, которые небыли антиподами, а скорее всего представляли из себя протоцивилизационный конгломерат народов в которых одни в большей степени были завязаны на земледелии как хозяйственном укладе, с другой уже сформировавшемся укладе пастбищного скотоводства А с 13 века после завоевания Чингисхана тюрк монгольские языковые общины которые сохранили свое функциональное значение вплоть до 20 века Арабский алфавит до начала 20 века сохранял своею значимость, Примерно с середины 19 века в регионе активно стал распространяться русский язык как и другие языки славянской группы. Надо отметить значимость этих цивилизационных пластов на всю историю Центральной Азии и на формирование этноцивилизационной ментальности народов этого региона. С периодом Революционных событий 1917 года когда произошла новая трансформация во всех регионах бывшей Российской империи было проведено несколько языковых реформ так же связанных с социально-экономическими процессами.

В 1925 году параллельно с процессами ликвидации неграмотности и создание системы массового образования арабский алфавит казахского языка был изменен на латинский.

А в 1938 году был внедрен русский алфавит казахского языка. Что с одной стороны сыграло позитивную роль в развитии процессов образования в Казахстане, особенно восприятии и

распространения духовных и гуманитарных ценностей русской, и мировой культуры. С другой стороны, породило опасения среди коренного населения относительно традиций языковой культуры коренного этноса. Так как русский язык функционально преобладал. Не последнюю роль в этом сыграла политика по установлению казарменного социализма и период Сталинизма, который полностью исключал проблемы свободы слова и навязывал свои культурные ценности определив их как безальтернативные через призму классового подхода к культуре который был принят тоталитарным режимом без каких-либо оговорок. условиях поиска новой геополитической реальности на международной арене, когда остро стоит проблема становления нового мирового порядка, социальные проблемы всех государств становятся наиболее уязвимыми и судьбоносными для всех членов мирового сообщества. Таким образом, это становятся в один ряд с проблемами дальнейшей экономической трансформации, поиска и освоения новых энергетических и иных ресурсов. Все это, как и многое другое, в той или иной степени отражается на такой проблеме как сохранение и развитие национального языка, особенно в тех странах, которые встали на путь самостоятельного развития в конце 20 века в связи с распадом старого мирового порядка.

Многие политические партии в них занимают крайние позиции, что еще больше обостряет языковую проблему и даже приводит к обострению отношений между братскими странами.

В некоторых регионах мира пренебрежение и невнимание к языковой политике привели к сложным проблемам безопасности и даже к открытым военным конфликтам.

В тоже время, понимание что языковая проблема играет определяющую роль для процессов социального порядка в любом обществе и любой политической системе встало в один ряд со всеми ценностями политической демократий где то на рубеже 19-20 веков, когда идеи гуманизма которые после долгого периоды политической эмансипации постепенно охватили большую часть мирового общественного сознания. В это время когда Русская революция достигла своего апогея и определила мировоззрения российской элиты, один из выдающихся русских философов Вс. Иванов определил значимость родного языка для любого народа следующими словами «Язык, по глубокомысленному воззрению Вильгельма Гумбольдта[2], есть одновременно дело и действенная сила (*εργον и ενεργεια*); соборная среда, совокупно всеми непрестанно творимая и вместе предваряющая и обуславливающая всякое творческое действие в самой колыбели его замысла; антиномическое совмещение необходимости и свободы, божественного и человеческого; создание духа народного и Божий народу дар. Язык, по Гумбольдту, – дар, доставшийся народу как жребий, как некое предназначение его грядущего духовного бытия» и хотя он рассуждал о значимости русского языка для русского народа его максима относится ко всем языкам мира. Язык в современном мире стал играть поистине мистическую роль в современных международных отношениях. И где политическая элита не понимает его значимости рушится вся система международной безопасности и пример конфликта на Украине, со всей очевидностью, иллюстрирует это. Административная отмена русского языка на востоке Украины привела в конечном итоге к крушению всей выстроенной с большим трудом систему международной безопасности и военному конфликту между двумя братскими народами.

Казахстан всегда стоял и стоит на страже международной безопасности и равноправного международного сотрудничества, основанных на глубоких исторических традициях, открытости для всех цивилизаций и народов. Глубокое понимание языковой политики всегда было свойственно всем поколениям казахстанской политической элиты, которая всегда стремилась создать атмосферу доброжелательности и взаимопонимания.

Так было в жесточайшие годы сталинских репрессий, когда многие представители незаконно репрессированных народов СССР нашли кров и понимание среди казахского народа на казахской земле, так было и в период бурного экономического строительства, когда Казахстан называли «лабораторией дружбы народов». Вообще рассматривая советский период необходимо помнить, что в нем были заложены противоречивые процессы относительно развития языковой политики. С одной стороны, это был период, когда получили развитие все

языки народов Советского Союза и во многом был дан импульс для развития всех культур и языков народов, с другой стороны, были допущены перекосы в языковой политики в сторону доминирования русского языка. Так в Казахстане, в столице союзной республики Алма-Аты функционировала одна средняя школа с казахским языком обучения. И это конечно же не удовлетворяло потребности коренного населения.

Необходимо отметить глубоко продуманную и взвешенную позицию современного руководства нашей республики во главе с президентом Республики Казахстан К.К. Токаевым. В этом вопросе Президент РК К.К. Токаев, поставил следующие задачи:

- в Казахстане остро стоит вопрос сохранения и развития казахского языка, который девальвировал в период существования Советского Союза из-за не всегда продуманной политики центра.

- С обретением независимости очень остро встал вопрос расширения функционального использования казахского языка во всех сферах общественной жизни и устранения тех перекосов, в языковой политики, которые возникли.

На сегодня казахский язык, благодаря усилиям правительства, значительно расширил свою значимость как в государственных учреждениях и во всем казахстанском обществе.

Вместе с тем русский язык, являющийся языком ООН, также являющимся родным языком для части населения Казахстана, продолжает быть языком межнационального общения для большинства народа Казахстана, являясь неотъемлемой частью культурного наследия нашего общества. Глава государства дал четкие ориентиры для развития языковой политики в нашем государстве:

- развитие казахского языка,
- уважение к русскому языку
- сохранение и развитие языков национальных групп
- английского языка как основного языка международного общения, наряду с другими языками.

Сегодня Казахстан в языковой политики решает глубокие проблемы дальнейшей интеграции и консолидации общества, формирования современного гражданского общества. Для этого созданы все условия социально-экономического развития, созданы уникальные институты и инструменты как внешней, так и внутренней политики. Так, в Казахстане создан и отработан уникальный институт народовластия не имеющих аналогов в современном мировом сообществе – Ассамблея Народа Казахстана, который определяет дальнейшего развития и консолидации, в том числе и в многогранной языковой политики. На международном уровне создан и успешно функционирует на постоянной основе Форум мировых религий, что стал венцом современной миролюбивой, многовекторной политики современного Казахстана.

Формирование уважительного и ответственного отношения к государственному языку, забота о его чистоте, сохранении и развитии – одна из важнейших задач современной языковой политики. Русский язык как и казахский язык является языком межнационального общения на территории постсоветского пространства...

В связи с этим главная задача для всех, кто занимается языковой политикой – это сохранить многообразие использования языка на этом этапе, не дать преобладать одному из языков поглощать остальные, также создать комфортные условия для функционирования всех языков, что будет залогом укрепления единства народов стран постсоветского пространства.

Список использованной литературы:

1. *О переводе казахской письменности с латинизированного на новый алфавит на основе русского (Закон от 10 ноября 1940 года) // Сборник законов Казахской ССР и указов Президиума Верховного Совета Казахской ССР, 1938-1981. — 1981. — Т. I.*

2. *Из истории казахского алфавита: арабская графика — латиница — кириллица. Дата обращения: 18 октября 2017. Архивировано 18 октября 2017 года.*

3. С. Аманжолов. *Новый алфавит и орфография казахского литературного языка*. — Алма-Ата: Казгосполитиздат, 1940. — С. 21. Архивировано 30 января 2024 года.

4. *Языковая политика и вопросы гуманитарного образования* : сб. науч. ст. по материалам V Междунар. науч.-практ. конф. (г. Пенза, 25–27 марта 2021 г.) / под ред. канд.пед. наук, проф. Г. И. Канакиной; канд. филол. наук, доц. И. Г. Родионовой. — Пенза : Изд-во ПГУ, 2021. — 502 с.

УДК 342.72/.73

К.С. Нұрғалым¹, О.Б. Хусаинов¹

¹ Саяси ғылымдардың кандидаты, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, «Сорбонна–Қазақстан институты»,

Халықаралық құқық кафедрасының доценті, *kadyr_n@mail.ru*,

¹ Сорбонна-Қазақстан институты Халықаралық құқық кафедрасының доценті, Абай атындағы ҚазҰПУ, к.ю.н., отставкадағы әділет полковнигі

ЖЕДЕЛ-ІЗДЕСТІРУ ӘРЕКЕТТЕРІНДЕ ҒАЛАМДЫҚ ҚАШЫҚТАН БАСҚАРУДЫ (ЧИПТЕУ) ПАЙДАЛАНУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Аңдатпа

Мақалада Қазақстан Республикасының жедел-ізвестіру қызметі туралы заңнамасы талданады және цифрлық технологияларды қолдануға байланысты негізгі жедел-ізвестіру іс-шаралары айқындалады. Жеке чиптеу түсінігі және оның қылмыстық құқық бұзушылықтардың алдын алу, ашу және ашудағы рөлі берілген. Тәуелсіз Мемлекеттер Достастығы елдерінің қазіргі ғалымдарының ғаламдық қашықтан басқару (чиптеу) құралдарын қолдану бойынша теориялық зерттеулері зерттеледі. Чиптеудің негізгі бағыттары және жедел-ізвестіру іс-шараларында пайдаланудың ұсынылған нұсқалары зерттелді және сыни талдау жасалды.

Түйін сөздер: Жедел-ізвестіру қызметі, жедел-ізвестіру іс-шаралары, ғаламдық қашықтықтан бақылау, чиптеу, бұрын сотталған және шартты түрде сотталған адамдар, халықаралық құқық, халықаралық шарттар.

Нұрғалым К.С.¹, Хусаинов О.Б. ¹

¹ к.полит.н., доцент кафедрасы международного права института «Сорбонна-Казахстан» КазНПУ им. Абая, *kadyr_n@msil.ru*

¹ доцент кафедрасы Международного права Института Сорбонна-Казахстан, КазНПУ им. Абая, к.ю.н., полковник юстиции в отставке

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ГЛОБАЛЬНОГО ДИСТАНЦИОННОГО КОНТРОЛЯ (ЧИПИРОВАНИЯ), В ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Аннотация

В статье дан анализ законодательства Республики Казахстан об оперативно-розыскной деятельности и обозначены основные оперативно-розыскные мероприятия, связанные с применением цифровых технологий. Отдельно дано понятие чипирования и ее роль в предупреждении профилактики, выявлению и раскрытию уголовных правонарушений. Изучены теоретические изыскания современных ученых стран Содружества независимых государств в вопросах использования глобального дистанционного контроля (чипирования). Изучены и дан

критический анализ основных направлений чипирования и предложены варианты применения в оперативно-розыскной деятельности.

Ключевые слова. Оперативно-розыскная деятельность, оперативно-розыскные мероприятия, глобальный дистанционный контроль, чипирование, ранее судимых и условно осужденных, международное право, международные договора.

Жедел-іздістіру қызметі адам мен азаматтың өмірін, денсаулығын, құқықтарын, бостандықтары мен заңды мүдделерін, меншікті қорғау, қылмыстық қол сұғудан қоғам мен мемлекеттің қауіпсіздігін қамтамасыз ету мақсатында жедел-іздістіру қызметін жүзеге асыратын органдар Қазақстан Республикасының Конституциясына, осы Заңға және Қазақстан Республикасының өзге де нормативтік құқықтық актілеріне сәйкес жүзеге асыратын жария және жасырын жедел-іздістіру, ұйымдастыру және басқару іс-шараларының ғылыми негізделген жүйесі бар.

Жедел-іздістіру қызметі теориясының көрнекті ғалымдарының бірі көрнекті ғалым А.Г. Дәрігер жедел-іздістіру қызметі қоғамға қауіпті әрекеттерді, атап айтқанда қылмыстарды анықтау, алдын алу, жолын кесу және ашу мақсатында бейресми құралдар мен әдістер арқылы қолданыстағы заңнама нормалары негізінде жүзеге асырылатын іздістіру іс-шараларының жиынтығы деп есептеді [1].

Қазақстан Республикасындағы жедел-іздістіру қызметінің қалыптасуы мен дамуының тарихи процесі КСРО құрамындағы Қазақстанның және 1991 жылдан бастап тәуелсіз егеменді мемлекет ретіндегі Қазақстан Республикасының қалыптасу және даму тарихымен байланысты. Жедел-іздістіру қызметінің дамуының ең жаңа дәуірі құқықтық реттеудегі сапалы өзгерістерді сипаттайтын оның құқықтық анықтамасы отандық тарихымызда жан-жақты зерттелген.

«Жедел-іздістіру қызметі туралы» Қазақстан Республикасының 1994 жылғы 15 қыркүйектегі № 154-ХІІІ Заңының күшіне енуі жедел-іздістіру қызметінің нормативтік-құқықтық негіздерін заңдастыруға әкелді. Осы нормативтік құқықтық актінің 1-бабына сәйкес жедел-іздістіру қызметі – Қазақстан Республикасының Конституциясына сәйкес жүзеге асырылатын жария және жасырын жедел-іздістіру, ұйымдастыру-басқару қызметінің ғылыми негізделген жүйесі, Адам мен азаматтың өмірін, денсаулығын, құқықтарын, бостандықтары мен заңды мүдделерін, мүлікті қорғау, қоғам мен мемлекеттің қауіпсіздігін қамтамасыз ету мақсатында жедел-іздістіру қызметін жүзеге асыратын органдар осы Заңды және Қазақстан Республикасының өзге де нормативтік құқықтық актілерін, құқықтық ерекшеліктерін ескере отырып, қылмыстық шабуылдардан қорғайды [2].

Қылмысты толық ашуға, қоғамдық қауіпті әрекетке қатысы бар адамдарды табуға және анықтауға, сондай-ақ мемлекеттік мәжбүрлеу шараларын жедел қамтамасыз етуге кепілдік беретін жедел-іздістіру қызметі міндеттерінің ерекше даралығы талданатын жүйенің іргелі негізін құрайды. Құқық қорғау органдарының. Осыған сүйене отырып, жедел-іздістіру қызметінің теориясында жалпы және іздістіру жұмыстарының осы түрінің мәнін ашатын «жедел іздістіру қызметі» деп аталады [3,5 б.].

Зерттеу жұмысымыздың негізгі тақырыбын сараласак, технологиялық прогрестің заманауи жетістіктері адамдардың күнделікті өміріне, ел экономикасына енгенін және олар қылмыстық әлем өкілдерінің назарынан тыс қалмағанын атап өткен жөн. Осыған сәйкес қылмыстық құқық бұзушылықтың «сандық» деп атауға болатын бірқатар жаңа түрлері пайда болды.

Әрине, құқық қорғау органдарының бір орында тұрмайтынын және қоғамда сандық мәселелерінің дамуы, қылмыстың алдын алу, ашуда да жаңа әдістер, қолданылатынын айта кеткен жөн.

"Жедел-іздістіру қызметі туралы" 11 бапта Қазақстан Республикасы Заңының "Жедел-іздістіру қызметі" тармағына сәйкес, олардың бірқатары сандық технологияларды қолданумен тікелей байланысты. Оларға мыналар жатады:

- жеке өмірге, тұрғын үйге, жеке және заңмен қорғалатын отбасылық құпияға мәліметтерді, сондай-ақ жеке салымдар мен жинақтардың құпиясын, хат-хабарларды, телефон арқылы сөйлесуді, пошталық, телеграфтық және т.б. хабарламалар (7-тармақтың, 1-тармағы);

- «компьютерден, серверлерден және ақпаратты жинауға, өңдеуге, жинақтауға және сақтауға арналған басқа құрылғылардан ақпаратты жасырын түрде жою» (1-тармақтың, 3-тармағы);
- электр (телекоммуникация) байланыс желілері арқылы берілетін ақпаратты жасырын бақылау, ұстау және жою (2-тармақтың 3-тармағы);
- абоненттер және (немесе) абоненттік құрылғылар арасындағы байланыстар туралы ақпаратты жасырын алу (3-тармақтың 3-тармағы);
- ақпаратты жинауға, өңдеуге, жинақтауға және сақтауға арналған компьютерлерден, серверлерден және басқа құрылғылардан ақпаратты жасырын алып тастау (4-тармақтың 3-тармағы).

Бірақ, бүгінгі күні, біздің ойымызша, қылмысты ашу мәселелерін «Жедел-ізвестіру қызметі туралы» Қазақстан Республикасының Заңында ұсынылған құралдардың көмегімен ғана шешуге болмайтынын, сонымен бірге чиптауды біріктіретінін еске түсірген жөн. Басқа әдістерді де қолдана отырып осы қарама-қайшылықты жақсартуға болады. Бір кездері сенімсіздікпен қабылданған заңдар қылмыстарды ашуға көп мүмкіндік береді, бүгінгі күні сандық технологияларды пайдалану арқылы заманауи қылмыстарды ашуға болады.

Дегенмен, чиптеу немесе қылмысты жаһандық қашықтықтан басқару мәселелері бойынша өте маңызды ғылыми зерттеулер мен қорытындыларды заң ғылымдарының докторы, Құқықтық зерттеулер орталығының директоры (Баку, Әзірбайжан) Ханлар Алиперов ұсынып отыр. Ғалымның пайымдауынша, чиптерді барлық адамдардың денесіне имплантациялау кез келген адамның нақты орналасқан жерін онлайн бақылау мүмкіндігінің арқасында қылмыс санын кем дегенде 35%-ға азайтып, қылмысты ашуды 95%-ға арттыруға мүмкіндік береді [4].

Сондай-ақ чипті пайдаланудың бірнеше нұсқасын ұсынады. Біріншісі – халықты барлығын әмбебап микрочиптеу. Автордың пікірінше, жазаның бұлтартпау принципі абсолютті сипатқа ие болады, ешкім жасырынбайды, соттан жасыра алмайды, немесе: сотта мен өлтірген жоқпын, білмеймін, деп уақытын, болған жерін өтірік айта алмайды.

Бірінші нұсқа, жалпы бақылау, әрине, қызығушылық тудырады. Бұл қашықтан басқару жүйесі, ең алдымен, қылмысты ашуға, құқық қорғау органдары мен соттан жасырынған адамдарды, хабар-ошарсыз кеткен адамдарды, белгісіз мәйіттерді іздеуге және бақылауға, бас бостандығынан айыру орындарында қашып кетудің алдын алуға және т.б. Алайда, қылмыстық құқық бұзушылық жасаған тұлғалардың және халықтың деңгейі соншалықты жоғары емес және Қазақстан Республикасының жедел-ізвестіру қызметі туралы Заңының 10-бабында жедел-ізвестіру қызметін жүргізу үшін негіздердің толық тізбесі берілген [1]. Негізгі нұсқаны жақтаушылар, жедел ізвестіру шаралары қылмыстық құқық бұзушылық жасады деген күдікке ілінген тұлғаларға да жүргізілетінін, ал чиптеу күдіктілер тарапынан өтірік айту мен алдауды болдырмауға мүмкіндік береді. Бірақ мен мұнымен әлі де келіспеймін, өйткені халықтың, әсіресе осы бақылауды жүзеге асыратын тұлғалардың жетілгендігін ескере отырып, бақылау біртіндеп енгізілуі қажет. Бұл мәселеде, алайда, моральдық принциптер мен қоғамның дайындығында ескерген оң нәтиже береді.

Келесі нұсқа - чиптерді есірткінің заңсыз айналымы мен жаппай қырып-жоятын қаруды тарату мәселелерінде пайдалану, мұнда чиптеу көліктерде де қолданылады. Ал егер біреу көлікте чипті «өшіруге» әрекеттенсе, бұл туралы Қылмысты басқарудың қашықтан басқару орталығына (бұдан әрі – ҚБК) сигнал жіберіледі және оқиға орнына жедел әрекет ету тобы жіберіледі.

Бұл жағдайда халықаралық құқық нормаларын қолдану қажеттілігі артып отыр, өйткені бұл қылмыстар әдетте халықаралық сипатта болады. Саяси технологиялар кейбір жағдайларда халықаралық құқық нормалары басым болады деп болжайды.

Халықаралық құқықтың қабылданған нормалары, әдетте, халықаралық шарттар ұлттық заңнамадан басымдылыққа ие болады. Сонымен, 3-тармақта. Қазақстан Республикасы Конституциясының 4-бабында Қазақстан Республикасы ратификациялаған халықаралық шарттардың оның заңдарынан басым болатыны тікелей көрсетілген. Қазақстан қатысушысы болып табылатын халықаралық шарттардың Қазақстан Республикасының аумағында қолданылу тәртібі мен шарттары Қазақстан Республикасының заңнамасымен айқындалады [5].

Жағдай мүлдем керісінше, мысалы, Ресей Федерациясында. Сонымен, 2020 жылғы 8 желтоқсанда президент Путин В.В. Ресей Федерациясының Конституциясының халықаралық шарттар мен шарттардан басымдығын белгілейтін заңдар пакетіне қол қойды. Жаңа құқықтық нормаларға сәйкес, Ресейде «Ресей Федерациясының халықаралық шарттарының ережелерін оларды түсіндіруде Ресей Федерациясының Конституциясына қайшы келетін қолдануға жол берілмейді»[6].

Сонымен қатар, «Ресей Федерациясының халықаралық шарттары туралы» заңда Конституциялық соттың халықаралық соттар мен мемлекетаралық органдардың конституцияға қайшы келетін шешімдерін, «егер олар Конституцияға қайшы келсе, олардың орындалу мүмкіндігін тексеруге құқығы бар» делінген. Ресей Федерациясының қоғамдық құқығы мен тәртібінің негіздері» [7].

Осының бәрі әлем мемлекеттері мен БҰҰ арасында бірқатар келіспеушіліктерді тудырды, ал есірткі тасымалы мен жаппай қырып-жоятын қаруды тарату туралы айтсақ, оны қолдану жалпы алғанда үлкен мәселе. Екі жақты және аймақтық ынтымақтастық деңгейінде чиптеуді қолданудың бұл нұсқасы мемлекеттер арасында қолайлы болуы мүмкін.

Ең көп талқыланатын және жүзеге асыруға құқығы бар нұсқа - әмбебап чипизацияның тек бұрын сотталған және шартты түрде сотталғандардың денесіне енгізу. Бұл жағдайда «бұл адамдардың құқықтарының бұзылуы туралы айту қиын болады, өйткені олар өздерін заңнан тыс санайды». Ал бүгінгі күні, мысалы, салыстырмалы қарасақ педофилия үшін сотталғандар кастрацияға ұшыраған жағдайда, чиптеу гуманизм әрекетіне ұқсайды [4].

Ең қолайлы, біздің ойымызша, №2 нұсқа, мұнда әмбебап чипизацияның орнына құрылғыларды тек бұрын сотталған және уақытша сотталғандардың денесіне енгізеді. Неліктен? Біріншіден, бұл нұсқада азаматтық қоғамнан толық дерлік мақұлдауға болады. Оған мысал ретінде 2023 жылдың шілде айында Сарыағаш ауданы, Жібек жолы ауылында 5 жасар Еркежан Нұрмаханның айуандықпен өлтіріліп, зорланғанын айтуға болады. Бұл тек қоғамдық наразылықты ғана емес, бүкіл Қазақстан қоғамының наразылығын тудырды [8]. Олай болса, бұрын сотты болып, қылмыс жасаған кезде шартты түрде сотталған адамға микрочип салу мәселесі бұл қайғылы оқиғаның алдын алар еді.

Екіншіден, анықтау мен алдын ала тергеуді және сот процесін жүргізетін органдардан жасырынған хабар-ошарсыз кеткен адамдарды іздеу мәселелерін нөлге дейін қысқартуға болады.

Бірақ чиптеу туралы айтатын болсақ, біздің жағдайда «Жедел-ізвестіру қызметі туралы» Қазақстан Республикасының Заңында құқықтық қамтамасыз ету мәселесі туындайды. Ең алдымен, «Жедел-ізвестіру қызметі туралы» Қазақстан Республикасы Заңының 1-бабына толықтырулар енгізу, «қылмысты (чипизация) қашықтан басқару» ұғымын енгізу қажеттілігі туындайды. Тиісінше «Жедел-ізвестіру қызметі туралы» Қазақстан Республикасы Заңының 4,5,7, 3-бөлімі. Және бұл осы нормативтік актіге енгізілген өзгерістердің толық тізімі емес [1].

Жоғарыда айтылғандарға сүйене отырып, қылмысты қашықтан басқару (чипизация) уақыт талабы және ол болмай қоймайды деген қорытынды жасауға болады. Әрине, оның жағымды жақтары да бар, ол қылмыспен күресте ғана емес, медицина, экономика, әскери өнеркәсіп және басқа да салаларға көмектеседі.

Теріс жағы чипті пайдалану адамдардың мінез-құлқын бақылауға мүмкіндік береді, әрбір азамат үшін үлкен тәуекелдер тудырады, бұл қоғамның белгілі бір бөлігінің қабылдамауы да мүмкін, азаматтарға таңдау мүмкіндігін ұсыну қажет.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. *Жедел-ізвестіру қызметі: оқу құралы / ред. И.А. Климова. М., 2014. <https://cyberleninka.ru/article/n/rol-operativno-rozysknoy-deyatelnosti-organov-vnutrennih-del-v-borbe-s-prestupnostyu>*
2. *«Жедел-ізвестіру қызметі туралы» Қазақстан Республикасының 1994 жылғы 15 қыркүйектегі № 154-ХІІІ Заңы (24.07.2023 ж. өзгертулер мен толықтырулармен)*

3. Дубонос Е.С. *Жедел-ізвестіру іс-шаралары: қолданбалы бакалавр дәрежесіне арналған оқулық және практикум. 6-шы басылым, қайта қаралған. және қосымша.* – М.: «Юрайт» баспасы, 2019., 2023. – 420 б.

4. *Халықтың толық чиптенуі: қылмысқа немесе азаматтық бостандыққа соққы.* <https://versia.ru/totalnaya-chipizaciya-naseleniya-udar-po-prestupnosti-ili-po-grazhdanskim-svobodam>

5. *Ресей Федерациясының Конституциясы (12.12.1993 ж. жалпы халықтық дауыс беру арқылы қабылданған, 07.01.2020 жылғы бүкіл ресейлік дауыс беру кезінде бекітілген түзетулермен)*

6. Елена Гункель. *Путин Ресей Федерациясы Конституциясының басымдығы туралы заңдарға қол қойды* <https://www.dw.com/ru/putin-podpisal-zakony-o-prioritete-konstitucii-nad-mezhdunarodnym-pravom/a-55872285>

7. Көркем Үсібалиева. *Сарыағаш ауданында 5 жасар қызды аяусыз өлтіру оқиғасының егжей-мегжейлері.* <https://otyrar.kz/2023/07/podrobnosti-zhestokoj-raspravy-5-letnej-devochki-v-saryagashskom-rajone/>.

МРНТИ 06.81.23

Менилбаев Г.А.¹

*¹к.и.н., доцент. КазНПУ им. Абая
Институт Сорбонна-Казахстан, кафедра международные отношения*

ИСТОРИЧЕСКОЕ СВЕДЕНИЯ ДРЕВНЕЙ ИСТОРИИ КАЗАХСКОГО НАРОДА

Аннотация

В статье дается описания русских исследователей о формировании казахского народа. Рассматривается происхождения казахского народа, также - хозяйство, традиция, обычай, письменность, религиозные суеверие и понятие. Хозяйство и быт казахского народа в составе Российского государства.

Ключевые слова: род, племена, символ, тотем, дух, народ, государства, тюркские и казахские племена, каганат, герб, конфедерация, община, байулы

Г.А. Менилбаев¹

*¹т.ғ.к., доцент. Абай атындағы ҚазҰПУ.
Сорбонна-Қазақстан институты, Халықаралық қатынастар кафедрасы*

ҚАЗАҚ ХАЛҚЫНЫҢ ЕЖЕЛГІ ТАРИХЫНЫҢ ТАРИХИ МӘЛІМЕТТЕРІ

Аңдатпа

Мақалада орыс зерттеушілерінің қазақ халқының қалыптасу тарихына сипат- тама беріледі. Қазақ халқының пайда болуы, шаруашылығы, әдет- ғұрпы, жазбасы мен діни наным-сенімдері т.б. қарастырылады. Патшалық Ресей өкіметі қоластындағы қазақ халқының тұрмыс-тіршілігіне анықтама берілген.

Түйін сөздер: тайпа, таңба, тотем, халық, мемлекет, түрік және қазақ тайпалары, қағанат, рәміздер, қауымдастық, байулы.

Menilbaev G.A.¹

*¹candidate of Historical sciences, associate professor. Abai KazNPU
Sorbonne Institute-Kazakhstan, Department of International Relations*

HISTORICAL INFORMATION ABOUT THE ANCIENT HISTORY OF THE KAZAKH PEOPLE

Abstract

In the article given descriptions of Russian about forming of the Kazakh people. Origin of the Kazakh people, also is an economy, tradition, custom, religious superstition and concept. Economy and to be the Kazakh people in composition the Russian state.

Keywords: clan, tribe, symbol, totem, spirit, nation, state, Turkish and Kazakh tribes, Khanate, coat of arms, confederation, community, Baiuli.

После падения государства кара-киданей в Среднюю Азию нахлынули новые завоеватели – монголы. Монгольская племена произвели страшную разрушение среди культурных государств Азий, а империя монголов своей обширностью превосходила все доселе существовавшая государства. Около 1155 г. родился на Ононь будущий основатель империй Темучин. Недюжинные способности и талант организаторский и военный помогли Темучину объединить вокруг своего улуса многочисленные орды кочевников Монголий. Воспользовавшись раздорами, происходящими в это время между аристократией и демократией, и опираясь на первую, Темучин в 1206 г. вошел на монгольский престол с титулом Чингиз-хана, или но батырскому выражению « водрузил знамя с девятью белыми хвостами и воссел царем». Уже в 1211г. отряд монголов присоединили северную часть Семиречья к монгольской империй; но вскоре начавшаяся война с Китаем заставила Чингиз-хана прекратить преследование бежавших к западу найманских и меркитских родов. В 1215 г. был взят Пекин, Хорезмшах Мухаммед, прослышав о подвигах нового завоевателя, послал торговое посольство в Монголию с целью образом, получить достоверную сведение о военных силах Чингизхана. Из Монголий было отправлено ответное посольство и торговый караван. Чингиз-хан искренно желал добрососедских торговых отношений. Однако, его посольство постигла печальная участь - все его участники были коварно убиты и ограблены, возможно, по приказанию самого Хорезма шаха. После этого Чингиз-хан решил строго наказать «Владыку запала» и после тщательных подготовлений в 1219 г. вторгся в пределы Западного Туркестана через Отрар (близ впадения Арыси в Сыр-Дарию). Разделив здесь войско на два отряда, Чингиз-хан в течений двух с небольшим лет завоевал все Междуречье, Хорасан, Нишапурь, Герать и многие другие владения. Мухаммед бежал из своих владений и умерь на одном из островов Каспийского моря. Чингиз-хан в 1224 возвратился в Монголию, где через три года 1227 г. и умер, оставив свою обширную империю своими сыновым. Согласно завещания, старший сын Октай наследовал восточную част империй – Монголию, Манджурию и Китай с правом верховного владыки над остальными уделами. Сибирь, казахская степь, Европейская Россия и Крым отошли потомству Джучи, западный Тянь-Шань, страны до Сыр-Дарий – Джагатаю, потомки которого правили здесь до эпохи Тимура. Сведению о киргиз (казах) в эпоху монгольского владычества почти отсутствуют, и только в XV в. при падений власти Джагатаидов одновременно с дулатами и канглами на сцену появляются и киргизы (казахи), входившие в удел Джагатая. Великая империя Чингиз-хана, спаянная из разных народностей гением великого завоевателя, при его потомках быстро начала клониться к упадку. Власть Джучидов и Джагатаидов была крепка до

тех пор, пока не прошел страх, внушенный завоеванием, и пока кочевые тюрки не почувствовали своей силы. Стремление к независимости тюркских родов, а так же междоусобия между чингизидами на почве борьбы за власть. Привели к распадению улусов Джучи и Джагатая. Создавшимся моментом воспользовался потомок одного тюркского рода, Тимура удалось или Темерлан и, благодаря огромной энергий, сломил власть Джагатаидов и в 1369 г. провозгласил себя эмиром над странами Междуречья, а через десять лет вся Средняя Азия была объединена его властью. Не ограничившись этим, Тимур умер до походы на Индию. В 1405 г. во время похода в Китай Тимур умер по дороге в Отрар. Известно до некоторой степени выяснить состав племен, входивших в улус Джагатая. От Алтая до Сыр-Дарьи были расположены следующие племена: Кирей (Кароить) по Черному Иртышу и между Барлыкком и Эрень-Хабирга, Аргыны (Аркенуть) от р.Имиля до Каратала и на запад, Дулаты (Дуглать) между р.Каратала и р.Чу, Канглы (Кангули). Карлуки (Карлукуть) от Таласа до Сыр-Дарьи. Хотя здесь нет указаний об интересующих нас киргизских родах, но, благодаря упоминанию о них в «Тарихи-Рашиди», как об аборигенах, населявших в XVI в. западный Тянь-Шань, несомненно, что они входили в улус Джагатая, занимая горный области Тянь-Шаня, т.е. почти те же места, где живут и в настоящее время. О племенах улуса Джучи сведения еще более скудны – известно лишь только, что в восточной части, в так называемой Дешти –Кипчак (Кипчакская степь), кроме Кипчаков были еще Найманы, Алчины и Аргыны.[1]

По смерти Тимура империю его постигла общая участь такого рода лоскутных государств; началось стремление покоренных народностей к независимости, и власть Тимуридов начала быстро падать. В это время появилась на историческую арену новая сила в лице узбеков, составлявших часть тюрко-монгольских племен улуса Джучи. Название свое получили эти племена в середине XV в. по имени популярного среди них хана Узбека из потомков Джучи. При хан Абуль-Хаир от узбеков отделились хан Гирей и Джанибек и с присоединившимися к ним некоторыми родами ушли в Джагатаевский улус на р. Чу, образовав там, так называемый, казахское ханство. В 1465-1466 г. к казахам перешла еще часть узбекских родов из разделившегося после смерти Абуль-Хаир-хана Узбекского ханства. Часть оставшихся на запад узбеков приобрела вскоре значительное влияние среди враждовавших за власть Тимуридов. Особенно усилились узбеки при внуке Абуль-Хаира, Шейбани-хань, который занял в 1505 г. столицу Тимуридов Самарканд. В 1508 г. Шейбани-хан завоевал Ташкент и Ферганы положил конец улусу Джагатая и приказал убить Джагатаида Махмуд-хана. Потомки последнего, лишившись владений, бежали в восточный Туркестан и потом лишь на короткое время возобновляли свою власть над киргизами. [2] Во второй половине XV в. однако киргизы окончательно сбросили с себя власть джагатаидов. В 1513 г. узбеки уже владели всем Маверраханом, распавшимся вскоре на три самостоятельных государства - Бухарское, Хивинское и Кокандское. Между тем, в это время начитается значительно усиливаться казахское ханство. С присоединением к нему родов найманских, джалаирских, дулатовских и алчинских численности его возросла до 1 миллиона, территория кочевков простиралась от Урала до Балкаша. Во главе союзных родов стояли хан, выбираемый народам и имевший очень ограниченную, почти фиктивную власть – нежелательного хана роды оставляли и выбирали себе другого. Поэтому более энергичные из них старались снискать себе популярность народа посредством завоеваний новых областей и племен. [3] В конце XVI в. Тевкель - Хан, пользовавшийся влиянием среди казахов, благодаря удачным походам на Самарканд и Бухару, завоевал и утвердился в Ташкент и Туркестан. Ташкент служил резиденций казахских ханов, пока не был взят новым появившимся в Туркестан народом калмыками. Первое появление калмыков относится к половине XVI в. когда они начали двигаться с востока на земли тюркских

племен.[4] В 1643 году калмыки добрались до р. Чу , а в 1652-1658 г. подчинили западный Тянь-Шань и Талас. После упорной столетний борьбы казахи принуждены были очистить Ташкент и Туркестан областями и уступить их калмыкам. (1713 г.). Около этого времени, по мнению исследователей, произошло деление казахов на три орды Старшую или Большую, Среднюю и Малую. Первая стояла из юга-восточных Дулатов и Канглов древнейших тюркских племен, вторая из Кипчаков, Аргынов, Найманов и Киреев, младшая из поколений Алчин. Вынужденный покинуть свои земли под напором калмыков, Малая и Средняя орда подались к Аральскому и Каспийскому морям и на северо-запад, заняв часть земель русского подданных башкиров и ногаев. [5] В 30 годах XVIII века сначала Малая, а вскоре и Средняя орды приняли русское подданство. Конец калмыкскому господству в Туркестане было положены в 1756-1758 г. китайцами, которые, пользуясь смутами и ослаблением могущество калмыков, разбили и почти совершенно уничтожили их, овладев частью земель. После этого Большая орда отошла во владение джунгаров, после них подчинились кокандскому хану, а в 1819 г. часть ее, главным образом поколение джалайров, приняли подданство Росий. В период с 1846-1865 г. вся Большая Орда была присоединена к Росий.

В многолетний борьбе казахов с калмыками деятельное участие принимали киргизы в качестве союзников казахов. В период господства победителей – калмыков киргизские роды частью подчинились им, частью искали убежище на Алтае и в Фергане. После падения владычества калмыков, киргизы снова вернулись на свои места, оставив в Фергане и Алтае часть родов, очевидно, здесь акклиматизировавшихся за время вынужденного пребывания. [6] После этого больших передвижений киргиз уже не происходило, и теперь мы видим их на тех же самых местах. В середине XIX века приняла русское подданство часть Заилийских киргиз, а в 1876 г. генералом Скобелевым были присоединены алайские и памирские роды.

Резюмирую сведения, приведенная в настоящей заметке о киргиз - казах, мы можем сказать , что: 1) отдаленные предки нынешних киргиз и казахов - древние киргизы и казахи произошли от смешения тюрков с динлинами, принадлежавшими к какой-то неизвестной длинноголовой , светлоокрашенной расе, 2) местом первоначальной родины древних киргиз является Енисей (Кемь), 3) часть киргиз(казах) отделившаяся раньше 3 в. кочевала между Танну-ола Западными Тянь-Шанем, образовав союз Усунский , 4) под влиянием разных естественных и исторических условий (напор новых племен и народов с востока), усунь – казахи сделали сдвиг к западу , постепенно заняв их места, 5) современные казахи есть прямые потомки этих усуней-казах. Среди коренных киргиз примесь построенной крови за исторический количественно и качественно незначительна. [7] Занимая в продолжений тысячелетий горный области, они были естественным условием защищены от сильного влияние чуждых им племен и народностей.

В заключений нам остается сказать несколько слов о тех теперешних казахских родах – Ктай, Ичкилик, Найман и Кипчак, происхождение которых является чуждым составу коренных казах. [8] Род Ктай составляет часть потомков кара-киданей, присоединившихся к казахам, также каракалпакам в конце XIII в и начало XIV веков. Кипчаки и Найманы, прибывшие в Фергану XVI в. в полчищах Шейбани-хана, почти все родам казах, пришедших сюда во время господства калмыков. Некоторая черты характера и быта: Постоянная перекочевки и жизнь среди суровых естественных условий казахов крайне выносливыми физически и нетребовательными в условий жизненных потребностей. Пищей служат, главным образом, продукты животного происхождения, получаемых от своего стада, с развитием земледелия и культуры зерновых хлебов, питание казахов стало разнообразные. Духовная и материальная культура казах стоит на довольно высоком уровне развитие. В роде искусства, который пользуется большим фавором – это поэзия; казах имеют большую устную, главным образом, эпическую и

лирическую народную литературу. В эпических былинах воспитываются подвиги знаменитых богатырей (напр, подвиги богатыря Кобыланды, Алпамыс в его борьбе с внешними врагами) и прежняя жизнь народа. Из колыбельная и другая. Народная мудрость создала много пословиц, поговорок, нравоучительных сказок. Поэтическая произведения, обычно распеваются особыми певцами под аккомпанемент двухструнной домбры, или самодельной кобыз. Певцы приглашаются на праздники, свадьбы и др. торжества и собирают вокруг себя много слушателей, так как казахи большие любители пения. Стремление к красивому сказывается также в украшениях незамысловатой резьбой дверей юрт и в изображениях различных узоров на предметах домашнего обихода. По складу характера казахи общительны, добродушны и честны, но довольно хитры и лукавы. Гостеприимство, уважение к старшим являются неотъемлемым качеством народа; с другой стороны не менее постоянными являются – склонность к восточному кейфу, ничего неделанью и беспечности в хозяйственной жизни. [9] Предоставит женщин несложного хозяйство, казах садится на лошадь и отправляется навестит своего приятеля, иногда чуть ли не за сотню верст. Эти поездки по гостям особенно часто практикуются летом, когда все кочевое население, закончив весенние полевые работы на призимовочных территориях отправляется со скотом и необходимо скарб на летний кочевки (джайлау). Изголодавшиеся за зиму скот быстро отдается на прекрасных горных лугах, и для кочевников наступает самое лучшее, почти совершенно беззаботное, время. В этот период и совершаются обыкновенно свадьбы, устраиваются всякого рода празднества (той) с «кокбаром» (козлодрание). Зимой наблюдается совсем иная картина: нередко люди, а так же их скот голодают. Однако, опыт многих поколений не научили кочевника быть более предусмотрительным в хозяйственной жизни, создал лишь физическую организацию, наиболее целесообразно приспособленную условиям борьбы за существование. И в суровую зиму, и в летний жары кочевник живет в одних и тех же войлочных юртах, или в лучшем случае в темных и грязных и тоже холодных глинобитных зимовках. Несмотря, однако, на крепость и выносливость организма, казахов не долговечны.

Язык, на котором говорят казахи, относится по классификаций Радлова, к западной групп современных тюркских наречий. Грамматическая связь между словами, как во всех агглютинирующих языках, выражается не изменением формы слова, а наращением вставок. Благодаря влиянию других народностей, в языке встречаются слова построенная - арабская, монгольский и др. [10] Письменный алфавит арабский, вытеснивший в XV в. окончательно прежний уйгурский (сирийский азбука), который был занесен неостиранными из Персий. Казахи исповедуюсь ислам толкаю исполняя довольно добросовестно внешние обряды стороны религий, казахам чужды того религиозного фанатизма, каким отличаются многие оседлая мусульманской народности. Много осталось среди кочевников еще прежних языческих суеверий и обрядов. Одним из пережитков языческого прошлого являются священные деревья и заповедные рощи. Сохранился до сих пор и прежний шамань «баксы», пользующийся и теперь большим значением, как врач, исцеляющий болезни. Вся жизнь казаха нормируется двумя институтами: «шариатом» (сборник писанных церковных и гражданских законов, основанных на Коран) и «адатом» (обычное право). По адату, род является главным носителем общественных, имущественных и политических интересов своих членов. Отсюда берет начало почитание старших (прежде старшина рода). Со времени завоевание Туркестана русскими и внесением некоторых новых начал в экономическую жизнь края среди казах постепенно ломка родового быта с его отрицательным и положительным началами. Например, занимавшиеся прежде родовым представителями должности народных судей («би») и старейшин «аксакаль» заменены теперь выборными; на этой почв развилось, между прочим, в широких размерах кляузничество, подкупить – бывает нередко что, выборы на должности обходиться в 1000 рублей. Разумеется, не один почет или желание служит

обществу привлекает кандидатов на должности; во время несения службы все эти затраты с лихвой возвращаются: взяточничество процветает самое откровенное. Эти, а так же еще многие другие е отрицательная, вызванная ломкой патриархального родового строя, явления нужно рассматривать как временная, преходящий; при более широком развитии гражданской и экономической жизни, надо думать, привьются и новая в сред казахского населения...

Список использованной литературы:

1. Н. Аристов «Заметки об этническом составе тюркских племен». – М., 1867 г.
2. *Собрание сведений о народах, обитавших в Средней Азии. Сочинение монаха Иакинфа; часть I.*
3. Н. Аристов «Живая старина». – М., 1866 г. вып 3-4 .
4. *Собрание сведений о народах, обитавших в Средней Азии Сочинение монаха Иакинфа; часть III.*
5. Г.Карпов «Племенной и родовой состав туркмен». – Ашхабад, 1925 г.
6. *Собрание сведений о народах, обитавших в Средней Азии. Сочинение монаха Иакинфа; часть I.*
7. *Записки Император. Русское Географич. Общества. 1861 г. книга I.*
8. В.В. Григорьев «О скифском народа саках» – М., 1889 г.
9. *Материалы по киргизскому землепользованию, Ферганская область Наманганский уезд. – Ташкент, 1913 г.*
10. *Собрание сведений о народах, обитавших в Средней Азии.*

Авторлар туралы мәлімет

Абдул С.Н. – Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Алматы қ., Қазақстан

Исламова А.Т. Сорбонна-Қазақстан институтының халықаралық қатынастар оқытушысы, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Алматы қ., Қазақстан

Исаева А.Б. – Сорбонна-Қазақстан институтының халықаралық қатынастар магистратурасының 1 курс студенті issayeva.ayazhan@gmail.com

Қанапиянова Ж.Б. – PhD, Еуразия ғылыми-зерттеу институты, Алматы, Қазақстан

Курмангали А.К. саяси ғылымдарының докторы, халықаралық қатынастар кафедрасының доценті, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Алматы қ., Қазақстан aumen@mail.ru

Менилбаев Г.А. – тарих ғалымдарының кандидаты, Сорбонна-Қазақстан институтының халықаралық қатынастар доценті, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Алматы қ., Қазақстан

Нұрғалым К.С. – Саяси ғылымдардың кандидаты, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, «Сорбонна– Қазақстан институты» Халықаралық құқық кафедрасының доценті, kadyr_n@mail.ru

Сембинов М.К. – тарих ғалымдарының кандидаты, Сорбонна-Қазақстан институтының халықаралық қатынастар доценті, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Алматы қ., Қазақстан

Хусаинов О.Б. – Сорбонна-Қазақстан институты Халықаралық құқық кафедрасының доценті, Абай атындағы ҚазҰПУ, к.ю.н., отставкадағы әділет полковнигі

Сведения об авторах

Абдул С.Н. – Казахский национальный педагогический университет имени Абая, г.Алматы, Казахстан

Исламова А.Т. – преподаватель кафедры международных отношений, Институт Сорбонна-Казахстан, КазНПУ им.Абая

Исаева А.Б. – студентка 1 курса Магистратуры специальности «Международные отношения» института Сорбонна-Казахстан issayeva.ayazhan@gmail.com

Қанапиянова Ж.Б. – PhD, Евразийский научно- исследовательский институт. г.Алматы, Казахстан

Курмангали А.К. – доктор политических наук, доцент кафедры международных отношений, КазНПУ им. Абая, г. Алматы, Казахстан aumena@mail.ru

Менилбаев Г.А. – к.и.н., доцент кафедры международных отношения, Институт Сорбонна-Казахстан, КазНПУ им.Абая

Нұрғалым К.С. – к.полит.н., доцент кафедры международного права института «Сорбонна-Казахстан» КазНПУ им. Абая, kadyr_n@msil.ru

Сембинов М.К. – к.и.н., доцент кафедры международных отношения, Институт Сорбонна-Казахстан, КазНПУ им.Абая

Хусаинов О.Б. – доцент кафедры Международного права Института Сорбонна-Казахстан, КазНПУ им. Абая, к.ю.н., полковник юстиции в отставке

About authors

Abdul S.N. – Abai Kazakh National Pedagogical University, Almaty, Kazakhstan

Islamova A.T. – Lecturer of the Department of International Relations, Sorbonne Institute-Kazakhstan, Abai KazNPU

Isaeva A.B. – 1st year student of the Master's degree in International Relations at the Sorbonne Institute-Kazakhstan issayeva.ayazhan@gmail.com

Kanapiyanova Zh.B. PhD, Eurasian Research Institute, Almaty, Kazakhstan

Kurmangali A.K. – Doctor of Political Sciences, Associate Professor of the Department of International Relations, Abai KazNPU, Almaty, Kazakhstan aymena@mail.ru

Menilbaev G.A. – Candidate of Historical Sciences, Associate Professor of the Department of International Relations, Sorbonne Institute-Kazakhstan, Abai KazNPU

Nurgalym K.S. – K.polit.N., Associate Professor of the Department of International Law at the Sorbonne-Kazakhstan Institute of Abai KazNPU, kadyr_n@msil.ru

Sembinov M.K. – PhD, Associate Professor of the Department of International Relations, Sorbonne Institute-Kazakhstan, Abai KazNPU

Khusainov O.B. – Associate Professor of the Department of International Law at the Sorbonne Institute-Kazakhstan, Abai KazNPU, Candidate of Law, retired Colonel of Justice